

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ»**

**Η Αραβική Άνοιξη, ο Συριακός Εμφύλιος και οι
περιφερειακές ανακατατάξεις.**

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

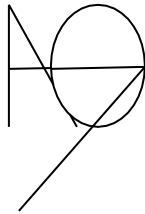
Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ειρήνη Χειλά

Πειραιάς 2023

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)

A stylized handwritten signature consisting of a vertical line on the left, a horizontal line crossing it, and a circle on the right with a diagonal line passing through it.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο της φοίτησης μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές» του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα Καθηγήτρια κα Ειρήνη Χειλά, για την καθοδήγηση και την υποστήριξη που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της συγγραφής της.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους Καθηγητές του Πανεπιστημίου Πειραιώς για την αγαστή συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο ΠΜΣ δικαιώνοντας την επιθυμία μου για συμμετοχή σε αυτό.

Τέλος, εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου που και σε αυτό μου το «βήμα» ήταν συνοδοιπόρος μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....σελ.6

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ. 8

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ, ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ:

1.1.Ο όρος «Αραβική Άνοιξη».....σελ.11

1.2. Τα αίτια της Αραβικής Άνοιξης.....σελ. 12

1.3. Ο ρόλος των social media.....σελ. 14

1.4. Περιπτώσεις κρατών

1.4.1. Τύνιδα (Τυνησία).....σελ. 16

1.4.2. Αίγυπτος.....σελ. 17

1.4.3. Λιβύη.....σελ.19

1.4.4. Υεμένη.....σελ. 20

1.4.5. Μαρόκο.....σελ. 20

1.4.6. Σαουδική Αραβία.....σελ. 21

1.5. Γενικές συνέπειες της Αραβικής Άνοιξης.....σελ. 22

1.6. Διεθνείς αντιδράσεις: ο αντίκτυπος της Αραβικής Άνοιξης.....σελ.24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΜΕΣΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΝ

ΣΥΣΤΗΜΑ: Η Αραβική Άνοιξη και ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος:

2.1. Μια σύντομη επισκόπηση των γεγονότων.....σελ. 25

2.2. Ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος: η εξέλιξή του.....σελ. 26

2.3. Το προφίλ των διαδηλωτών στη Συρία.....σελ. 30

2.4. Τα κυριότερα γεγονότα στη διάρκεια της εξέλιξης του Συριακού Εμφυλίου Πολέμου.....σελ. 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Οι παράγοντες – αίτια που οδήγησαν στο ξέσπασμα του

εμφυλίου πολέμου στη Συρία και στην έναρξη των εθνοπραξιών εναντίον των σύριων επαναστατών:

3.1. Εσωτερικό περιβάλλον πριν και μετά.....σελ. 34

3.2. Ρόλος των στοιχείων ανομοιογένειας και των διαφοροποιημένων θέσεων έναντι της άσκησης πολιτικής.....σελ. 34

3.3. Ρόλος ηγεσίας.....σελ. 36

3.4. Φαινόμενα στο εσωτερικό όπως η ξηρασία και συνέπειες στην πολιτική διαχείριση, κοινωνία και οικονομία.

3.4.1. Ξηρασία.....σελ. 38

3.4.2. Πολιτικές συνέπειες	σελ. 39
3.4.3. Κοινωνικές συνέπειες.....	σελ. 40
3.4.4. Οικονομικές συνέπειες.....	σελ. 40
3.5. Παρέμβαση των περιφερειακών και διεθνών δρώντων	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Τα αποτελέσματα της Συριακής κρίσης στα κέντρα ισχύος του συστήματος:

4.1. Οι περιφερειακές επιδιώξεις των κέντρων ισχύος του συστήματος.....	σελ.43
4.1.1. Τα σουνίτικα κέντρα ισχύος και η στάση τους.....	σελ. 44
4.1.1.1. Η Σαουδική Αραβία.....	σελ. 43
4.1.1.2. Το Κατάρ.....	σελ. 43
4.1.2. Τα σιίτικα κέντρα ισχύος και η στάση τους.....	σελ. 44
4.1.2.1. Το Ιράν.....	σελ. 44
4.1.2.2. Το νότιο Ιράκ.....	σελ. 44
4.1.2.3. Η Βυρηττός.....	σελ. 45
4.1.2.4. Ο νότιος Λίβανος.....	σελ. 45
4.1.2.5. Το Ισλαμικό κράτος.....	σελ. 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Τα αποτελέσματα της Συριακής κρίσης των υπερσυστημικών δρώντων στο γεωπολιτικό σύμπλοκο του υποσυστήματος της Συρίας:

5.1. Οι περιφερειακές επιδιώξεις των υπερσυστημικών δρώντων στο γεωπολιτικό σύμπλοκο του υποσυστήματος της Συρίας.....	σελ. 49
5.1.1. Η περίπτωση της Ρωσίας.....	σελ. 49
5.1.2. Η περίπτωση της Τουρκίας.....	σελ. 53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Πρόσφατες εξελίξεις και γεωπολιτικές ανακατατάξεις.

.....	σελ. 57
-------	---------

Συμπεράσματα.....	σελ. 59
-------------------	---------

Βιβλιογραφία.....	σελ. 64
-------------------	---------

Δικτυογραφία.....	σελ. 69
-------------------	---------

Περίληψη

Η Αραβική Άνοιξη σηματοδότησε μία νέα αρχή διαδηλώσεων και διαμαρτυριών που αφορούσαν τη διεκδίκηση συμφερόντων των λαών που ζούσαν υπό καταπιεστικό καθεστώς. Οι απαρχές της τοποθετούνται το 2010 και σε αυτήν ενεπλάκησαν πολλές δυνάμεις από τις οποίες η καθεμία απέβλεπε στην προσωπική της ανάπτυξη και σταθεροποίηση. Επίκεντρο σε αυτήν αποτέλεσε το κράτος της Συρίας.

Σκοπός της έρευνας που διενεργήθηκε για την εργασία είναι η ανάδειξη της εμπλοκής διάφορων κρατών στην Αραβική Άνοιξη δίνοντας έμφαση στη Συρία και στον Εμφύλιο Πόλεμο που ξέσπασε εκεί. Επίσης, τονίζονται τα αποτελέσματα της συριακής κρίσης στα κέντρα ισχύος του συστήματος στο οποίο εντάσσεται και η ίδια. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την ανάμειξη δύο κυρίαρχων χωρών, της Ρωσίας και της Τουρκίας, στα γεγονότα και τις ανάλογες επιπτώσεις που αυτές δέχτηκαν.

Έτσι, πραγματοποιείται μια ευρεία ανάλυση σχετικά με τη συριακή εμπλοκή και τους δρώντες γύρω από αυτήν στην Αραβική Άνοιξη παραθέτοντας πληροφορίες που μπορούν να αποτελέσουν σημείο αναφοράς για περαιτέρω ανάλυση.

Λέξεις – κλειδιά: Αραβική Άνοιξη, Συρία, Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος, κέντρα ισχύος συστήματος, γεωπολιτικό σύμπλοκο υποσυστήματος Συρίας, επιπτώσεις

Abstract

The Arab Spring marked a new beginning of demonstrations and protests aimed at asserting the interests of peoples living under an oppressive regime. Its beginnings are placed in 2010 and it involved many forces, each of which aimed at its personal growth and stabilization. The center of it was the state of Syria.

This paper explores the involvement of various states in it with an emphasis on Syria and the Civil War that broke out there. Also, the effects of the Syrian crisis on the power centers of the system to which it is a part are emphasized. Special mention is made of the involvement of two sovereign countries, Russia and Turkey, in the events and the corresponding consequences they received.

Thus, a broad analysis of the Syrian involvement and actors surrounding it in the Arab Spring is carried out, citing information that can serve as a reference point for further analysis.

Keywords: Arab Spring, Syria, Syrian Civil War, system power centers, Syrian sub-system geopolitical complex, implications

Εισαγωγή

Το 2010 στη Μέση Ανατολή εμφανίστηκε ένα κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο που έμελλε να διαταράξει τα αραβικά κράτη. Επρόκειτο για την Αραβική Άνοιξη, το κίνημα εκείνο που χαρακτηρίστηκε από βίαιες διαδηλώσεις και εμφυλίους πολέμους. Κοινό αίτημα των επαναστατούντων ήταν η απαλλαγή τους από τα απολυταρχικά καθεστώτα τα οποία τους υποδούλωναν και διαμόρφωναν ένα ασφυκτικό πλαίσιο ζωής.

Στο επίκεντρο των διαδηλώσεων βρέθηκε η Συρία και το καθεστώς του Άσαντ, μα σταδιακά ενεπλάκησαν και επηρεάστηκαν και άλλα κράτη όπως η Τυνησία, η Αίγυπτος, η Λιβύη, η Υεμένη, το Μαρόκο, η Σαουδική Αραβία. Για όλα αυτά τα κράτη οι συνέπειες έλαβαν μεγάλες διαστάσεις, ενώ η κοινή γνώμη διεθνώς εξέφρασε την αντίδρασή της.

Στη Συρία η Αραβική Άνοιξη οδήγησε στο Συριακό Εμφύλιο Πόλεμο με τους διαδηλωτές να επιζητούν άμεση επίλυση των ζητημάτων που τους ταλάνιζαν, ενώ το αίτημα που κυριαρχούσε ήταν η απομάκρυνση του προέδρου Άσαντ.

Τα αίτια για την έκρηξη του Συριακού Εμφυλίου Πολέμου ήταν πολλαπλά, ενώ και οι συνέπειες είχαν αντίκτυπο σε όλα τα επίπεδα: την πολιτική, την κοινωνία, την οικονομία, γεγονός που οδήγησε στην παρέμβαση των περιφερειακών και διεθνών δρώντων.

Οι παρεμβάσεις αυτές σχετίστηκαν με την ανάγκη όμορων και μη κρατών να εκμεταλλευτούν την κατάσταση στο εσωτερικό της Συρίας για προσωπικό τους όφελος. Έτσι, σχηματίστηκαν δύο κέντρα ισχύος, τα σουνίτικα και τα σίιτικα, ενώ εμφανίστηκαν και οι μεγάλοι παίκτες ισχύος, όπως η Ρωσία και η Τουρκία.

Ήταν, βέβαια, αναμενόμενο πως τα συμφέροντα όλων των παραπάνω ήταν συγκρουόμενα και έτσι καθένας επεδίωκε να δημιουργήσει τις κατάλληλες ευκαιρίες για ενίσχυση και επέκταση της δικής του κατάστασης.

Τελικά, αν και οι περισσότεροι ήθελαν να βοηθήσουν τη Συρία και να απομακρύνουν τον Άσαντ, τον υποδέχτηκαν εκ νέου μετά από έναν δεκαετή αποκλεισμό, αφού έτσι πίστεψαν πως θα μπορούσε να εξομαλυνθεί η κατάσταση.

Από όλα τα παραπάνω ανέκυψαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Ποιες περιπτώσεις κρατών εμπλέκονται στην Αραβική Άνοιξη;
- 2) Ποιοι είναι οι παράγοντες – αίτια που οδήγησαν στο ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου στη Συρία και στην έναρξη των εχθροπραξιών εναντίον των Σύριων επαναστατών;
- 3) Ήταν θετικά τα αποτελέσματα της συριακής κρίσης για τα κέντρα ισχύος του συστήματος;
- 4) Πώς κρίνονται τα αποτελέσματα της συριακής κρίσης για τους μεγάλους παίκτες ισχύος στο γεωπολιτικό σύμπλοκο του υποσυστήματος της Συρίας;
- 5) Σύμφωνα με τις πρόσφατες εξελίξεις και τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν θέσει οι εξεγερμένοι της Αραβικής Άνοιξης στα αραβικά κράτη και ποια είναι η κατάσταση που έχει συγκροτηθεί σήμερα γύρω από τον Άσαντ;

Η μελέτη των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων χωρίζεται σε έξι επιμέρους κεφάλαια το περιεχόμενο των οποίων είναι:

1^ο Κεφάλαιο: Η ιστορική αναδρομή της Αραβικής Άνοιξης στην οποία περιλαμβάνονται η εννοιολόγηση, τα αίτια, τα κράτη που ενεπλάκησαν, οι γενικές συνέπειες και οι διεθνείς αντιδράσεις.

2^ο Κεφάλαιο: η Αραβική Άνοιξη και ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος

3^ο Κεφάλαιο: Τα ειδικά αίτια τα οποία οδήγησαν στην έναρξη των εχθροπραξιών κατά των Σύριων επαναστατών και οι πολυδιάστατες συνέπειες

4^ο Κεφάλαιο: Τα αποτελέσματα της συριακής κρίσης στα κέντρα ισχύος του συστήματος, με έμφαση στα σουνίτικα και τα σιίτικα κέντρα

5^ο Κεφάλαιο: Τα αποτελέσματα της συριακής κρίσης για δύο μεγάλους παίκτες

ισχύος, τη Ρωσία και την Τουρκία

6° Κεφάλαιο: Τις πρόσφατες εξελίξεις και τις συνεπακόλουθες γεωπολιτικές εξελίξεις με σημείο αναφοράς τη στάση του Άσαντ

Η Αραβική άνοιξη δεν έχει ακόμη κλείσει τον κύκλο της. Οι διαμαρτυρίες αποτελούν συχνό φαινόμενο ακόμη και σήμερα, αφού πολλά προβλήματα όπως η φτώχεια συνεχίζουν να υπάρχουν και δεν δύναται να επιλυθούν με ευκολία. Και ίσως δύσκολα καταφέρουν να βρουν τη λύση τους. Εντούτοις, η Αραβική Άνοιξη θα συνεχίσει να αποτελεί ένα κομβικό κεφάλαιο στην ιστορία του σύγχρονου συριακού κράτους, μιας και καθόρισε καταγιστικές εξελίξεις για αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η Αραβική Άνοιξη, μια ιστορική αναδρομή

1.1. Ο όρος «Αραβική Άνοιξη».

Η φράση Αραβική Άνοιξη έκανε την εμφάνισή της στο αμερικανικό ακαδημαϊκό περιοδικό *Foreign Policy* σηματοδοτώντας τις τρέχουσες εξεγέρσεις που συνέβησαν στην Αραβία. Συγκεκριμένα τον όρο μεταχειρίστηκε ο Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας Marc Lynch. Η Αραβική Άνοιξη ήταν το κίνημα που περιλάμβανε τις βίαιες διαδηλώσεις και τους εμφυλίους πολέμους που είχαν ως απαρχή την Τύνιδα στις 18 Δεκεμβρίου του 2010 και σταδιακά επεκτάθηκαν σε όλο τον κόσμο. Στόχος της ήταν να δηλώσει την εναντίωση της σε κάθε μορφή δεσποτείας των αυταρχικών κυβερνήσεων, την υπέρμετρη εξουσία φορέων όπως της αστυνομίας ή του υπουργείου Εσωτερικών που σκοπό τους είχαν τη συντριβή του λαού, μα και της ανεργίας, της φτώχειας του πληθωρισμού κ.α. (Mushtaq & Afzal, 2017: 1).

Συνοδοιπόρος σε αυτήν την προσπάθεια υπήρξαν τα ΜΜΕ ώστε μέσω της παρουσίας τους να «τραβήξουν» την παγκόσμια προσοχή. Με σύνθημα το «ο λαός θέλει να ρίξει το καθεστώς» οι διαδηλωτές προσπάθησαν να κινητοποιήσουν την κοινή γνώμη.

Έτσι, η Αραβική Άνοιξη ήταν μια γενικευμένη εξέγερση των ανθρώπων. Αυτοί απαιτούσαν άμεση αποκατάσταση των δικαιωμάτων τους σε σχέση με τη διακυβέρνηση της πολιτείας και τους περιορισμούς που εκείνη έθετε. Μέσα από αυτήν αποκαλύπτονταν η αδικία και η ανάγκη για την αποκατάσταση μιας δημοκρατικής καινούργιας κυβέρνησης. Ο κόσμος σταδιακά κατάλαβε τη δύναμή του και την αδικία που υφίστατο και για αυτό είχε αξιώσεις. Οι διαδηλώσεις ήταν η μονή λύση εκεί που υπήρχε περιορισμός στην ομιλία, την έκφραση των αιτημάτων (Mujani & Musa, 2015: 152).

Θα μπορούσε, βέβαια, να πει κανείς πως ο όρος της Αραβικής Άνοιξης χρησιμοποιείται συμβατικά, όταν αναφέρεται στα κράτη που ενεπλάκησαν στα γεγονότα αυτής. Ο λόγος είναι πως δεν αποτέλεσε ένα ρεύμα που χαρακτηριζόταν από κοινές αρχές και κατευθύνσεις: κάθε χώρα είχε διαφορετική εξέλιξη εξαιτίας της πολιτειακής και πολιτικής της παράδοσης, των οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν και του πολιτισμικού πλαισίου που είχε διαμορφώσει ξεχωριστά η καθεμία. Παρ' όλο αυτά γενικευμένα μπορεί να γίνει λόγος για τις διαδηλώσεις και

τις εξεγέρσεις που συντελέστηκαν στον αραβικό κόσμο από το Δεκέμβριο του 2010 κι έπειτα (Τζαβάρας, 2017: 9).

1.2. Τα αίτια της Αραβικής Άνοιξης

Η Αραβική Άνοιξη προκλήθηκε εξαιτίας ενός πλήθους παραγόντων οι οποίοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε οικονομικούς και κοινωνικούς.

Στους οικονομικούς περιλαμβάνονται τόσο η παγκόσμια κρίση όσο και η επισιτιστική, αλλά και η ανεργία. Σε ό,τι αφορά την παγκόσμια κρίση θα μπορούσε να τονιστεί πως προέκυψε λόγω της ετερογένειας της οικονομικής κατάστασης των χωρών της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (Mushtaq & Afzal, 2017: 2). Η ετερογένεια αυτή διαμόρφωνε διαφορετικά επίπεδα προόδου και αντίστοιχες οικονομικές δομές. Οι διαφορές στις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου όπως και ο τουρισμός αποτελούσαν τις πηγές του εισοδήματος αυτών των χωρών. Επίσης, κάποια κράτη της Βόρειας Αφρικής στηρίχθηκαν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα ήδη από τη δεκαετία του 1990 (Khalili, Schwedler, Zartman & Eid, 2011 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 2). Ο δημόσιος τομέας είχε ιδιωτικό χαρακτήρα, η παρέμβαση του κράτους είχε περιοριστεί, η Ευρώπη και η Αμερική σταδιακά περιόρισαν τη ζήτηση προϊόντων.

Η επισιτιστική κρίση από την άλλη ήταν εντονότερη στην Υεμένη, το Μαρόκο, την Τύνιδα και την Αίγυπτο, την περίοδο 2007-2008, όπου παρατηρήθηκε αύξηση των τιμών στα σιτηρά τρόφιμα (Mushtaq & Afzal, 2017: 2). Είχε ήδη σημειωθεί αύξηση του πληθωρισμού δύο χρόνια πριν ξεσπάσει η Αραβική Άνοιξη στις περιοχές αυτές φτάνοντας στο 30% (Muller & Hubner, 2014 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 2). Η Βόρεια Αφρική επλήγη από την άνοδο των τιμών και σταδιακά οδηγήθηκε σε πολιτικές αναταραχές που ξέσπασαν στην περιοχή.

Η ανεργία στο Μαρόκο, την Τύνιδα, την Αίγυπτο το 2010 ήταν αυξημένη (Tucker, 2012 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 2) λόγω της μείωσης παραγωγής διαφορετικών αγαθών. Ιδιαίτερα η ανεργία μάλιστα τις νέες γυναίκες οδηγώντας στην Αραβική Άνοιξη. Στις αραβικές χώρες, το γυναικείο εργατικό δυναμικό ήταν το μικρότερο από όλα σε όλο τον κόσμο. Εκτός από την μειωμένη παραγωγή η δημογραφική έκρηξη αποτέλεσε αιτία της αύξησης της ανεργίας. Η μέση ηλικία των ανθρώπων μειώθηκε και έτσι παρατηρήθηκε δυσκολία στις χώρες της Βόρειας Αφρικής.

Στις κοινωνικές αιτίες βασικό ζητούμενο ήταν η ετερογένεια τόσο στην οικονομική όσο και στην πολιτική κατάσταση των κρατών της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Εντούτοις, τα κράτη παρουσίαζαν και κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Αυτά αφορούσαν στην υψηλή ανεργία στους νέους, το καλό εκπαιδευτικό επίπεδο, την πορεία του εκδημοκρατισμού. Όπου υπήρχε νέος κόσμος, οι συγκρούσεις ήταν εντονότερες, αφού οι νέοι διεκδικούσαν διαφορετικά όσα επιθυμούσαν. Στη Κόστα Ρίκα και τη Τζαμάικα οι δημοκρατίες ενισχύθηκαν κάτω από το πρίσμα της νεολαίας (Terrill, 2011 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 3). Η εκπαίδευση τόνωσε τη δημοκρατία, αφού αυτή υποβοηθήθηκε μέσω της μόρφωσης. Για αυτό και μπορεί να παρατηρήσει κανείς πως στα κράτη της Μέσης Ανατολής και της βόρειας Αφρικής τις τελευταίες δεκαετίες οι εκπαιδευτικές επιδόσεις είχαν σημειώσει σημαντική άνοδο (Aissa, 2012 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 3). Βασική παράμετρος στα κοινωνικά αίτια ήταν και η ύπαρξη των πολιτικών ελευθεριών και των οικονομικών ανισοτήτων.

Οι αραβικές ταραχές προέκυψαν λόγω της επιθυμίας του λαού να αποκτήσει περισσότερα πολιτικά δικαιώματα που θα τον καθιστούσαν κραταιό. Έτσι, έγινε επιτακτική ανάγκη η προώθηση της ανάλογης κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης ώστε να ενισχυθούν με πόρους η εκπαίδευση και η γενικότερη απασχόληση, επιθυμίες που δεν έγιναν αποδεκτές από τις κυβερνήσεις. Για αυτό και σημειώθηκαν οι εξεγέρσεις.

Στον οικονομικό τομέα έγιναν κινήσεις ώστε να ιδιωτικοποιηθεί μέρος του δημόσιου τομέα, να απελευθερωθεί το εμπόριο και να ακολουθηθεί μια διαδικασία προσαρμογής σε σχέση με όσα έπρεπε να δημιουργηθούν (Soherwordi & Akram, 2011 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 4). Σε αυτές όμως τις κινήσεις δεν είχε προβλεφθεί η ένταξη των νέων ή της μεσαίας τάξης, καθώς και η εξασφάλιση των δικαιωμάτων των κοινών. Με αυτόν τον τρόπο η δημοκρατία περιορίστηκε και οχυρώθηκαν οι απολυταρχικές κυβερνήσεις. Απότοκο όλων αυτών ήταν ο περιορισμός βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στην ψήφο, η ελευθερία, η έκφραση, το *συνεταιρίζε*ν οδηγώντας σε έκτακτες καταστάσεις (Muller & Hubner, 2014 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 4).

Το οξύμωρο στην όλη αυτή κατάσταση ήταν πως οι ηγέτες των κρατών ήταν σε προνομιούχα θέση απολαμβάνοντας προνόμια και αυξάνοντας ολοένα την εξουσία

τους. Δημιουργούσαν μια ελίτ με συγκεντρωτικό χαρακτήρα περιορίζοντας τη δικαιοσύνη και ενθαρρύνοντας τα φαινόμενα διαφθοράς.

Επίσης, θα μπορούσαν να αναφερθούν δύο κίνητρα που ώθησαν στην Αραβική Άνοιξη, το εξωτερικό και το εσωτερικό.

Το εξωτερικό κίνητρο για αυτήν ήταν η δράση των ΗΠΑ που χρησιμοποίησαν άλλες μεθόδους και εργαλεία προκειμένου να αντιμετωπίσουν την πολιτική των Αράβων, αφού τα συμφέροντά τους εκεί και στη Μέση Ανατολή ήταν πολλά. Βασικό τους έρεισμα ήταν και τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 τα οποία έκαναν τις ΗΠΑ να δουν διαφορετικά τον αραβικό κόσμο και να ενεργοποιήσουν ένα νέο σύστημα αναδιάρθρωσης στη Μέση Ανατολή ώστε να θωρακίσουν τα συμφέροντα στους στο μέγιστο βαθμό.

Η αλλαγή έγινε το σύνθημα των Αμερικανών οι οποίοι έπρεπε να εφεύρουν μια νέα διπλωματία ώστε να κάνουν τις αλλαγές σε σχέση με τις αραβικές χώρες (Al-taie, 2014: 6-7).

Το εσωτερικό κίνητρο μπορεί να συνοψιστεί στο γεγονός πως πολλές αραβικές χώρες έζησαν με απολυταρχικά καθεστάτα τα οποία προσέβαλλαν την ελευθερία και την αξιοπρέπεια, ενώ και οι οικονομικές συνθήκες δεν ευνοούσαν, αλλά αντίθετα δημιουργούσαν συνθήκες φτώχειας, εξαθλίωσης, αναλφαβητισμού, υψηλών τιμών, κοινωνικού αποκλεισμού, πλουτισμού μόνο της ελίτ, έλλειψης βασικών υποδομών, δωροδοκίες.

Τέλος, υπήρχε ανακολουθία σε ό,τι αφορούσε τη διανομή του πλούτου, συνθήκη που αύξησε τις πιέσεις σε κοινωνικό επίπεδο και τη δυσαρέσκεια των πολιτών. Έτσι, η οικονομία καθίστατο αδύναμη και σταδιακά καταρρέουσα (Al-taie, 2014: 7).

1.3. Ο ρόλος των social media.

Η παρακολούθηση των γεγονότων στα κράτη που προαναφέρθηκαν προσέφεραν ένα πλήθος πληροφοριών σε όσους έβλεπαν τις εξελίξεις. Σε ό,τι αφορά την Αραβική Άνοιξη δύο από τα πιο δημοφιλή social media, το Facebook και το Twitter, είχαν καταλυτικό ρόλο δημιουργώντας αυτό που αποκαλείται «καταρράκτης πληροφοριών» (Muller & Hubner, 2014 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 4). Επίσης, βασικά αραβικά κανάλια όπως το Aljazeera και το Al Arabia, έγιναν οι τηλεοπτικοί αναμεταδότες τόσο των αντάρτικων πληροφοριών όσο και της γενικευμένης διάδοσης ειδήσεων. Αυτά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προσέδωσαν

στην Αραβική Άνοιξη τον τίτλο «επανάσταση των κοινωνικών δικτύων» (Tucker, 2012 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 4).

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον προέκυψε στις Αίγυπτο και στην Τύνηδα, όπου οι χρήστες ήταν οι περισσότεροι, ενώ τα κοινωνικά δίκτυα και το διαδίκτυο εν γένει μαζί με τα κινητά τηλέφωνα υπήρξαν ερείσματα των εξεγέρσεων. Μέσω των ειδήσεων και των βίντεο που αναπαράγονταν η κυκλοφορία των νέων έγινε απρόσκοπτα χωρίς να μπορεί να αντιμετωπίσει κάποιου είδους λογοκρισία παρά μόνο στην περίπτωση του Μουμπάρακ όπου όταν ξέσπασαν οι ταραχές έπαυσε τη λειτουργία των δικτύων για πέντε μέρες (Ansani & Daniele, 2012 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 4). Επίσης, η κυβέρνηση του Καντάφι πριν την έκρηξη των ταραχών στη Λιβύη παρεμπόδιζε τις τηλεφωνικές επικοινωνίες.

Παρ' όλες τις ενέργειες αυτές τα μέσα αποτελέσαν βασικό δίαυλο στη διάδοση των επαναστάσεων σε όλο τον κόσμο της Αραβίας αποδεικνύοντας για ακόμη μια φορά τη δύναμη που έχουν.

Έτσι, λοιπόν, η εύκολη επικοινωνία αποτέλεσε μέσο διευκόλυνσης για τα λαϊκά κινήματα και τις διαμαρτυρίες. Βασικός παράγοντας ήταν πως οι διαδηλωτές ήταν φοιτητές γεγονός που οδήγησε στην αντίληψη πως ήξεραν να μεταχειρίζονται πολύ και σωστά τους υπολογιστές (Chebib & Sohail, 2011 ό.π, αναφ. στο Al- taie, 2014:8).

Η συνισταμένη των τριών δυνάμεων δορυφορική τηλεόραση - διαδίκτυο - μέσα κοινωνικής δικτύωσης τόνωσαν όλη αυτή την προσπάθεια με κυρίαρχα τα social media τα οποία προσέδωσαν άλλη δυναμική στο κοινωνικό κίνημα. Αποτέλεσαν βασικό εργαλείο προπαγάνδας που κατάφερε να προσελκύσει την προσοχή όλων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το διαδίκτυο εννόησε στοχευμένες οργανώσεις και διαδηλώσεις (Wihbey, 2013 ό.π, αναφ. στο Al- taie, 2014: 8), ενώ και το Youtube έγινε ο φορέας μηνυμάτων ώστε να τονωθεί η συμμετοχή και να αυξηθεί ο αριθμός των διαδηλωτών και των διαδηλώσεων.

Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης εξετάζεται σε αυτή την περίπτωση αρχικά σε σχέση με τη δημοσιογραφική κάλυψη που προσέφερε, έπειτα σε σχέση με τη συλλογή των εμπειρικών δεδομένων, ενώ στο τέλος επισημαίνεται η ανάλυση της συνεισφοράς όλων αυτών των προϊόντων και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται (Allagui & Kuebler, 2011: 1440-1441).

1.4. Περιπτώσεις κρατών

1.4.1. Τύνιδα (Τυνησία)

Η ανοδική αραβική πορεία ξεκίνησε από την Τυνησία το Δεκέμβριο του 2010. Ονομάστηκε επανάσταση του Jasmine και είχε ως απαρχή την αυτοκτονία ενός νέου 26χρονών του οποίου τα δικαιώματα καταπατήθηκαν και αυτός αυτοκτόνησε. Συγκριμένα, επρόκειτο για έναν νέο ο οποίος όντας σπουδαστής πουλούσε φρούτα και λαχανικά για να βοηθήσει την οικογένειά του. Εξαιτίας της δικής του αυτοχειρίας ο λαός αντέδρασε έναντι της καταπίεσης και της αδικίας που υφίσταντο όλα τα χρόνια. Βέβαια, η αυτοκτονία του νέου ήταν η αφορμή μιας και υπήρχαν βαθύτερες αιτίες.

Ειδικότερα, η οικονομική αναταραχή που υπήρχε για πολύ καιρό, αλλά και η έντονη εκτίναξη της ανεργίας κυρίως των νέων οδήγησε σε δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, με πολλούς να ζουν σε κακουχίες. Επίσης, βασική αιτία ήταν και η μνησικακία που υπήρχε και προκάλεσε την ανθρώπινη οργή τονώνοντας την επανάσταση τονίζοντας την δυσαρέσκεια έναντι της διαφθοράς και της εξουσίας που χειραγωγούσε τον κόσμο (Mujani & Musa, 2015: 153).

Η Τυνησία εξαιτίας όλης αυτής της αναταραχής έζησε αλλαγές σε όλα τα επίπεδα, το πολιτικό, το οικονομικό και το κοινωνικό. Οι άνθρωποι άρχισαν να ζουν στα όρια της φτώχειας, αφού ο πληθωρισμός αυξήθηκε και η πείνα έγινε έντονη. Πολλές ζωές χάθηκαν και αυτό αποτελούσε ευθύνη των κυβερνήσεων και των σωμάτων ασφαλείας που επιτέθηκαν στον κόσμο. Παρ' όλο αυτά η κυβέρνηση της Τυνησίας ανατράπηκε και οδήγησε σε παραίτηση τον πρόεδρό της, ο οποίος είχε μια μακράιωνη πορεία 23 ετών που παρόλο αυτά δε κατάφερε να τους εξασφαλίσει καλούς όρους ζωής (Mujani & Musa, 2015: 153).

Έτσι, στην Τυνησία τα γεγονότα εξελίχθηκαν σχετικά γρήγορα χωρίς θέματα παρεμβάσεων ή επεμβάσεων. Η βία που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή την περίπτωση ήταν μικρότερης κλίμακας σε σχέση με της Αιγύπτου ή της Λιβύης. Οι διαδηλώσεις εκεί άρχισαν μετά τον αυτοπυρπολισμό ενός πλανόδιου πωλητή και έτσι ο κόσμος εναντιώθηκε στην κυβέρνηση (Κουσκουβέλης, 2012: 26).

Η Τυνησία, που δεν αποτελούσε πεδίο σημαντικό για τη Γηραιά Αλβιόνα, δεν εντάχθηκε στο ενδιαφέρον της (Κουσκουβέλης, 2012: 23), αφού όπως ήταν επίσημα γνωστό η Γαλλία αποτελούσε τη δύναμη που ενδιαφερόταν για αυτό το κράτος. Ήταν εκείνη λοιπόν που καταδίκασε με σχετική ανακοίνωση τη βία και ζήτησε ειρήνη και

σταθερότητα στο χώρο. Επίσης, στήριξε την απόφαση για εκλογές και την ανάγκη συνεργασίας με την Τυνησία, την παροχή οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αλλά και όποιων άλλων ενεργειών έπρεπε να συντελεστούν.

Αργότερα ενεπλάκησαν και οι ΗΠΑ, οι οποίες δήλωσαν θετική στάση και συγκατάβαση στο λαό της Τυνησίας. (Κουσκουβέλης, 2012: 24).

1.4.2. Αίγυπτος

Ο λαός της Αιγύπτου διαποτίστηκε από την εξέγερση στην Τυνησία και πίστεψε πολύ πως θα μπορούσε επίσης να ανατρέψει τον ηγέτη που είχε αυτή. Σταδιακά, άλλωστε είχε εναντιωθεί στην αυταρχική διακυβέρνηση που βίωνε, επί 30 χρόνια από τον Μουμπάρακ. Έτσι, ξεκίνησε εξέγερση στις 25 Ιανουαρίου 2011 η οποία διήρκησε 18 ημέρες (Mujani & Musa, 2015: 153).

Η Αίγυπτος είχε εκδηλώσει πολύ πιο νωρίς από την Τυνησία τη δυσαρέσκεια της για το καθεστώς του Χόσνι Μουμπάρακ. Οι ΗΠΑ στην περίπτωση της παρακολουθούσαν τις εξελίξεις στην περιοχή με ενδιαφέρον και σταδιακά μέσω του Υπουργείου Εξωτερικών τους άρχισαν να επεμβαίνουν σε διάφορα ζητήματα. Οι διαδηλώσεις στην περιοχή είχαν ως επίκεντρο την παραίτηση του Μουμπάρακ και άλλες αλλαγές που ενθάρρυναν οι ΗΠΑ με τη στάση τους.

Η οικονομική ύφεση ήταν ο κύριος λόγος που οδήγησε στην τόνωση του λαού όπως και η ανεργία, η αύξηση των τιμών που είχε ως συνεπακόλουθο την αύξηση του βιοτικού επιπέδου. Ο λαός καταπιεζόμενος όλα αυτά τα χρόνια εξεγέρθηκε ώστε να δηλώσει έμπρακτα την εναντίωσή του στη στάση της κυβέρνησης του Μουμπάρακ, στις καταχρήσεις που γινόταν εις βάρος του, στη φτώχεια που είχε γίνει ανεξέλεγκτη. Η κορύφωση των διαδηλώσεων έγινε στις 28 Ιανουαρίου, όπου η αστυνομία συγκρούστηκε με το λαό. Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος παρενέβη για να τις καταστείλει, ενώ δήλωσε πως θα προέβαινε σε συνταγματική μεταρρύθμιση.

Οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν και προέκυψαν θύματα, γεγονός που οδήγησε στην παρέμβαση των ΗΠΑ που χαρακτήρισαν όλα αυτή την κατάσταση απαράδεκτη ζητώντας από την κυβέρνηση να αναλάβει τις ευθύνες της, υπερτονίζοντας τη θετική στάση του αιγυπτιακού λαού, ευχόμενη μια θετική έκβαση για τα γεγονότα.

Οι διαδηλωτές συνέχισαν να ζητούν την παραίτηση Μουμπάρακ κάτι που συνέβη στις 11 Φεβρουαρίου 2011.

Ο Μουμπάρακ προσπάθησε να ενισχύσει τη θέση του μέσω της χειραγώγησης της αστυνομίας ώστε εκείνη να περιορίσει τις εξεγέρσεις των πολιτών. Ο λαός που είχε αντιληφθεί τη διαφθορά που ήταν έντονη κατέφυγε σε διαδηλώσεις ώστε να δώσει έμφαση στις ανάγκες του, οι οποίες έπρεπε πια να ικανοποιηθούν.

Ο Μουμπάρακ δεν τα κατάφερε, αφού το κράτος του αντιτάχθηκε έντονα σε όσα ήθελε. Έτσι, εξαναγκάστηκε σε παραίτηση αφήνοντας το Ανώτατο Συμβούλιο Ενόπλων Δυνάμεων να αναλάβει τις δικές του εξουσίες. Η επανάσταση συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του 2011, αφού ο λαός φοβόταν τον τρόπο λειτουργίας του Συμβουλίου (Mujani & Musa, 2015: 154). Οι ΗΠΑ και το Υπουργείο Εξωτερικών τους δήλωσαν αμέριστη σύμπραξη στην Αίγυπτο σε κάθε επίπεδο παρέχοντας οικονομική βοήθεια, αλλά και βοήθεια σε όποια άλλη έκτακτη κατάσταση προέκυπτε. (Κουσκουβέλης, 2012: 26).

Η Γαλλία στάθηκε πιο αποστασιοποιημένη εκδίδοντας ανακοινώσεις μετά την αποχώρηση Μουμπάρακ επισημαίνοντας την τάση της και όσα έπρεπε να πράξει η Αίγυπτος. Φειδωλότερο όλων υπήρξε το Υπουργείο Εξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου.

Οι επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης στην Αίγυπτο ήταν πολλαπλές και ο οικονομικός αντίκτυπος ήταν μεγάλος. Τα συναλλαγματικά αποθέματα στην Αίγυπτο μειώθηκαν σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με όσα υπήρχαν πριν ξεκινήσει η επανάσταση. Ακολούθησε η μείωση των ξένων επενδύσεων τόσο στην χώρα όσο και στα χρηματιστήρια της. Μειώθηκαν και οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Puspitasari, 2017: 170).

Στην εξωτερική πολιτική οι αλλαγές δεν ήταν σημαντικές. Βέβαια, τώρα πρωταρχικό μέλημα ήταν η βελτίωση των σχέσεων με το Ιράν, σχέση που θαευνοούσε την παλαιστινιακή συμφιλίωση και την εξομάλυνση της σχέσης με την κραταιό αντίπαλο της, τη Σαουδική Αραβία. Σε αυτή την υπόθεση θετικοί ήταν τόσο οι περιφερειακές όσο και οι διεθνείς κοινότητες (Puspitasari, 2017: 171).

Σε διεθνές επίπεδο η επανάσταση στην Αίγυπτο ήταν ένα εκπληκτικό φαινόμενο. Λόγω της σημαντικής γεωπολιτικής θέσης της, η Αίγυπτος συγκέντρωσε το ενδιαφέρον όλων. Ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους ήταν τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και οι ΗΠΑ, αλλά και άλλες μεγάλες δυνάμεις όπως η Κίνα. Εκείνη μάλιστα επέδειξε ιδιαίτερη ανησυχία για την επανάσταση στην Αίγυπτο (Puspitasari, 2017: 172).

1.4.3. Λιβύη

Η Λιβύη ακολούθησε την Αίγυπτο 4 μέρες μετά την πτώση του Μουμπάρακ. Ο λαός εξεγέρθηκε εναντίον του Καντάφι για τον απολυταρχικό τρόπο διακυβέρνησής του. (Haas & Lesch, 2013).

Ο Καντάφι βέβαια, όντας 42 χρόνια στην εξουσία δεν διανοούνταν να παραιτηθεί και απειλούσε το λαό πως θα τον οδηγήσει σε εμφύλιο πόλεμο. Ο λαός αντιστάθηκε και κυριάρχησε η δύναμη της δικής του επιβολής (Mujani & Musa, 2015: 154).

Κύριο αίτημα του λαού ήταν η γενικευμένη αντίδραση του σε όλους τους αυταρχικούς ηγέτες οι οποίοι τον καταπίεζαν και υποβάθμιζαν τα συμφέροντα του. Έτσι, επεδίωξε την ελευθερία του μέσω τη δύναμης που σταδιακά αποκτούσε και τονιζόταν από την οργή που είχε για το γεγονός πως ένιωθε η μαριονέτα των δυνατών.

Ο Καντάφι μεταχειρίστηκε μεθόδους που δυσχέραναν την τακτική του λαού, όμως κατάφερε να ανατραπεί στις 20 Οκτωβρίου 2011. Μάλιστα, σκοτώθηκε στη διάρκεια των επιθέσεων και έγινε ο πρώτος ηγέτης όπου έχασε έτσι τη ζωή του .

Ειδικότερα, στη Λιβύη τα γεγονότα άρχισαν στα μέσα Ιανουαρίου, περίοδο όπου ο Καντάφι προκειμένου να μην αντιμετωπίσει ανάλογα της Τυνησίας γεγονότα προέβη στην εξαγγελία μέτρων φιλικά διακείμενων προς το λαό. Αυτή η στάση τους δεν περιόρισε τις διαδηλώσεις που άρχισαν να αυξάνονται. Η Γαλλία είχε ενεργό ρόλο στα γεγονότα της Λιβύης με το Υπουργείο Εξωτερικών της να προβαίνει στις ανάλογες εξαγγελίες μέσω των οποίων γινόταν ανάληψη του διεθνή της ρόλου (Κουσκουβέλης, 2012: 29).

Παρόμοια ήταν και η στάση του Ηνωμένου Βασιλείου το οποίο καταδίκασε τη βία που υπήρχε στη Λιβύη και έθεσε όσους παραβίαζαν τα ανθρώπινα δικαιώματα προ των ευθυνών τους, αφού θα είχαν κυρώσεις για όσα έκαναν. (Κουσκουβέλης, 2012: 30).

Ο ΟΗΕ στις 27 Φεβρουαρίου επέβαλλε κυρώσεις στον Καντάφι θέτοντας τον σε καθεστώς εμπάργκο, ενώ από τις 28 Φεβρουαρίου η Γαλλία εξήγγειλε τη βοήθεια που θα παρείχε. Όλοι τους αναγνώρισαν τη δημιουργία του Εθνικού Μεταβατικού Συμβουλίου το οποίο θα εκπροσωπούσε το λαό της Λιβύης.

Σπουδαιότερη από όλες ήταν η στάση των Ηνωμένων Εθνών που υιοθέτησαν την απόφαση 1973 η οποία προέβλεπε την εφαρμογή ζώνης απαγόρευσης, την προστασία μέσω αυτών περιοχών και κατοίκων και την ενίσχυση των κυρώσεων του καθεστώτος.

Στις 19 Μαρτίου 2011 έγινε Σύνοδος Κορυφής για τη στήριξη του λαού της Λιβύης, έγινε επίθεση που οδήγησε τον Καντάφι στο τέλος του.

Από όλη αυτή την προσπάθεια για τη Λιβύη είναι χαρακτηριστικός ο αριθμός των ανακοινώσεων των Υπουργείων της Γαλλίας και της Βρετανίας και πιο περιορισμένα των Ηνωμένων Πολιτειών (Κουσκουβέλης, 2012: 35-37).

1.4.4. Υεμένη.

Επόμενος σταθμός της αραβικής εξέγερσης ήταν η Υεμένη στην οποία οι διαδηλώσεις άρχισαν στα μέσα Ιανουαρίου 2011. Ο λαός της Υεμένης ζητούσε την αλλαγή και επιθυμούσε την παύση του Αμπντουλάχ. Και αυτός ήταν ένας μακρόβιος δικτάτορας για 32 συναπτά έτη. Ο λαός είχε αγανακτήσει εξαιτίας της μιζέριας, της έλλειψης ενδιαφέροντος για τα συμφέροντα και τα προβλήματα του. Ο μισός πληθυσμός της Υεμένης ζούσε κάτω από τα όρια της φτώχειας, συνθήκη που τόνωσε την ανάγκη αλλαγής (Mujani & Musa, 2015: 155). Βασικό ρόλο είχε και η Συρία και τα γεγονότα σε αυτήν τα οποία θα αποτυπωθούν εκτενώς στα επόμενα κεφάλαια.

1.4.5. Μαρόκο

Το Μαρόκο έγινε πολιτικά ανεξάρτητο στις 2 Μαρτίου 1956 στηριζόμενο σε μια εκσυγχρονιστική λύση με κατάλληλες, ανάλογες υποδομές. Η διαδικασία συντελέστηκε μεταβατικά από την αποικιοκρατία στην ανεξαρτησία και την ανεξαρτητοποίηση από τη Γαλλία. Από το 1944 είχαν γίνει εκείνες οι ενέργειες οι οποίες οδήγησαν στην αυτοδιάθεση του Μαρόκου. Το νέο κράτος που σχηματίστηκε ήταν πλήρως αναμορφωμένο και στηριζόταν στην αυξημένη νομιμοποίηση (Τζαβάρας, 2017: 25). Ο Muhammad V έγινε ο κυρίαρχος ηγέτης τον οποίο διαδέχτηκε ο γιος του Hassan II το 1961. Επρόκειτο για έναν μακρόβιο μονάρχη με θητεία μέχρι το 1999. Ο τρόπος της διακυβέρνησης του χαρακτηρίστηκε συγκεντρωτικός, ενώ κατάφερε να καταστείλει όσους ήθελαν να εναντιωθούν. Παρ' όλο αυτά επειδή από τη δεκαετία του 1980 άρχισαν να παρατηρούνται φαινόμενα οικονομικής δυσκαμψίας όπως και διαφθοράς, ξέσπασαν λαϊκές αντιδράσεις οι οποίες είχαν ως ζητούμενο αναγκαίες πολιτικές μεταρρυθμίσεις (Τζαβάρας, 2017: 25).

Αυτές οι αντιδράσεις είχαν ως αποδέκτη τον βασιλικό οίκο ο οποίος αφουγκράστηκε την ανάγκη για μια πιο φιλελεύθερη κατάσταση. Στην ίδια φιλοσοφία κινήθηκε και ο διάδοχος του Hassan, Muhammad VI, θέτοντας και ο ίδιος ως πρώτη την ανάγκη για κοινωνικές αλλαγές που θα έχουν κοινωνικό χαρακτήρα.

Οι αντιδράσεις εναντίον του άρχισαν ήδη από το έτος 2004 όταν θίχτηκαν κάποια ζητήματα που αφορούσαν το οικογενειακό δίκαιο και κορυφώθηκαν στις 20 Φεβρουαρίου 2011 ταυτόχρονα με τις άλλες εξεγέρσεις. Οι πολίτες ζητούσαν επιτακτικά να συντελεστούν οικονομικές και πολιτικές αλλαγές οι οποίες δεν επιθυμούσαν να συντελεστούν μέσα σε ένα εχθρικό κλίμα (Bartolucci, 2012) (Τζαβάρας, 2017: 25). Έτσι, φανέρωναν πως δεν επιθυμούσαν να ανατρέψουν το υπάρχον πολιτειακό καθεστώς, αλλά να διαπραγματευτούν τον τρόπο χειρισμού του με βασικό μέλημα την προάσπιση των ανθρωπινών δικαιωμάτων. Τον Ιούνιο του 2011 μετά από πρόταση του βασιλιά ψηφίστηκε νέο σύνταγμα το οποίο περιελάμβανε διευρυμένες πρωθυπουργικές αρμοδιότητες, ενώ τον Ιούλιο οι πολίτες συναίνεσαν στις αλλαγές του Συντάγματος τις οποίες, όμως, έκριναν ανεπαρκείς ως προς το δημοκρατικό τους χαρακτήρα. Αυτό αποδείχθηκε και από τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2011 όπου νικηφόρο κόμμα εξελέγη το ισλαμιστικό που είχε ως κύριο χαρακτηριστικό του τη μετριοπάθεια, αναδεικνύοντας την παραδοσιακή πολιτειακή κατάσταση του Μαρόκου που προσπαθούσε να συμπλεύσει με τις νέες συνθήκες και ανάγκες που είχαν διαμορφωθεί (Τζαβάρας, 2017: 26).

1.4.6. Σαουδική Αραβία

Η σύγχρονη Σαουδική Αραβία ιδρύθηκε το 1932 από τον Abdel Aziz Ibn Saud και ήταν ένα βασίλειο το οποίο δεν είχε κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα με το πολιτικό, ευρωπαϊκό πρότυπο (Τζαβάρας, 2017: 27). Επρόκειτο για ένα βασίλειο με μεγάλη έκταση περιλαμβανομένης της αραβικής χερσονήσου σχεδόν στο σύνολο της. Η απόλυτη μοναρχία ήταν το πολιτειακό σύστημα που επικρατούσε με κυρίαρχο το θεοκρατικό χαρακτήρα. Αυτός επιτεινόταν από το γεγονός πως στο γεωγραφικό χώρο του βασιλείου συμπεριλαμβανόταν η Μέκκα και η Μεδίνα καθιστώντας το φρουρό των ιερών παραδόσεων της μουσουλμανικής κοινότητας σε όλο τον κόσμο.

Πέρα από το θρησκευτικό χαρακτήρα, σημαντικό ρόλο σε αυτό το βασίλειο διαδραμάτιζε η οικονομική κατάσταση του. Στις αρχές της δεκαετίας του 1940 στην περιοχή ανακαλύφθηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου τα οποία αποτελέσαν τις βασικές πλουτοπαραγωγικές πηγές της Σαουδικής Αραβίας (Τζαβάρας, 2017: 28).

Μιας και μέσω αυτών καλύπτονταν βασικές, βιοτικές ανάγκες, ο ρόλος του βασιλείου σε διεθνές επίπεδο ήταν ιδιαίτερα σημαντικός μετατρέποντας το σε σημείο αναφοράς. Αυτός ο χαρακτήρας του το ώθησε στον εκσυγχρονισμό και στην αστικοποίηση, στη δημιουργία κατάλληλων υποδομών, αλλάζοντας την κουλτούρα των Αράβων που επικρατούσε μέχρι τότε οδηγώντας τους στην εξωστρέφεια.

Παράλληλα, παρατηρήθηκε ένα πλήθος μεταναστών που επέφεραν αλλαγές πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές. Με αυτήν την εισροή ανέκυψε το ζητούμενο του ανανεωτικού χαρακτήρα για το βασίλειο.

Η Σαουδική Αραβία σταδιακά επεδίωξε τη σύμπραξη με τις ΗΠΑ για να επιτύχει τον εξωστρεφή χαρακτήρα στην οικονομία της, σύνδεση που συσχετίστηκε με τον Πόλεμο του Κόλπου το 1990-1991 (Τζαβάρας, 2017: 29).

Οι αναταραχές στον αραβικό κόσμο δεν είχαν τόσο μεγάλο εύρος ώστε να επηρεάσουν το πολιτειακό καθεστώς που ήδη υπήρχε, αλλά δημιουργούσαν ανησυχίες για αντιδράσεις που ανέκυπταν στο εξωτερικό της χώρας. Σταδιακά, η πολιτειακή αρχή άρχισε να προωθεί οικονομικά συμφέροντα στα χαμηλά στρώματα ώστε να μπορεί να τα διαχειρίζεται με τις άλλες πολιτικές αλλαγές να είναι περιορισμένες.

Τέλος, στην εξωτερική πολιτική του βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας σημείο αναφοράς είναι η υποστήριξη στο καθεστώς του Μπαχρέιν μέσω της παροχής στρατού ώστε εκείνο να μπορέσει να καταστείλει τις διαδηλώσεις που είχαν ξεκινήσει στο εσωτερικό του. Έτσι, η συμβολή της Σαουδικής Αραβίας στο καθεστώς του Μπαχρέιν ήταν αξιοσημείωτη και στόχευε στην πάγια διατήρηση του καθεστώς του το οποίο εναλλακτικά μπορεί να ευνοούσε τη διείσδυση του Ιράν. Με αυτό τον τρόπο εφαρμοζόταν μια ισορροπία τόσο στα εσωτερικά όσο και στα εξωτερικά ζητήματα.

1.5. Γενικές συνέπειες της Αραβικής Άνοιξης

Μπορεί για κάθε κράτος η Αραβική Άνοιξη να είχε άλλο αντίκτυπο, όμως, υπάρχουν και κάποιες συνέπειες που αφορούν όλα τα κράτη.

Αρχικά, απομακρύνθηκαν οι αυταρχικοί ηγέτες της Τύνιδας, της Λιβύης και της Αιγύπτου. Επρόκειτο για ηγέτες που βρίσκονταν πολλά χρόνια στην εξουσία και είχαν εγκαθιδρύσει τα προσωπικά τους συμφέροντα. Πρώτος ηγέτης που υποχώρησε ήταν ο Πρόεδρος της Τύνιδας, Ζέιν, Ελ Αμπιντίν Μπεν Αλί, όπου μετά από μια διακυβέρνηση 23 ετών αποσύρθηκε. Επόμενο κράτος ήταν η Λιβύη του Καντάφι ο

οποίος είχε κάνει διαμοιρασμό πλούτο με τους κατοίκους και έτσι ήταν αρεστός. Παρ' όλο αυτά κάποια στιγμή θέλησε να επιβληθεί πιο αυταρχικά, γεγονός που δεν το κατάφερε και έτσι κατέληξε σε ένα άδοξο τέλος (Fahim, 2011ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 7).

Ακολούθησε η Αίγυπτος του Μουμπάρακ όπου οι κάτοικοι του ήταν εξαγριωμένοι εξαιτίας της διαφθοράς, της αδικίας που ήταν εκτεταμένη σε όλη τη χώρα, των δυσμενών οικονομικών συνθηκών, των ανεπίτρεπτων εξουσιών που αυξάνονταν ολοένα, καθώς και του αυταρχικού καθεστώτος που ο ίδιος είχε επιβάλλει για χρόνια (Shenker, 2011 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017:7). Ο Μουμπάρακ εξαναγκάστηκε σε παραίτηση εξαιτίας των πιέσεων που δέχτηκε.

Έχοντας ως παραδείγματα τους Αλί, Καντάφι και Μουμπάρακ οι ηγέτες του Ομάν, της Σαουδικής Αραβίας, του Μαρόκου και του Μπαχρέιν άφησαν στους πολίτες τους δικαιώματα τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά ώστε να αποφύγουν όλα όσα διαδραματίστηκαν στα κράτη των ηγετών που προαναφέρθηκαν (Stapan&Linz, 2013ό.π, αναφ. στοMushtaq&Afzal, 2017: 8).

Επίσης, πρέπει να επισημανθεί πως παρ' όλο το βαρύ κλίμα που διαμόρφωσε η Αραβική Άνοιξη εντούτοις διαμορφώθηκε μια δημόσια νέα πολιτική κατάσταση όπου οι πολίτες θα μπορούσαν να έχουν άποψη και λόγο ώστε να επιτύχουν τον εκδημοκρατισμό των αραβικών κρατών. Μέσα από αυτή την προσπάθεια δημιουργήθηκε και η έννοια του Άραβα πολίτη.

Ακόμη, η Αραβική Άνοιξη είχε επιπτώσεις και στις γύρω πολιτείες των όμορων κρατών όπου εξελίσσονταν τα γεγονότα. Βασικότερη ήταν η υιοθέτηση κάποιων προληπτικών μέτρων από τους ηγέτες της Σαουδικής Αραβίας και του Μαρόκου που θα μπορούσαν να περιορίσουν στα δικά τους κράτη ανάλογα φαινόμενα. Οι προληπτικές αυτές κινήσεις οδήγησαν σε νέες πολιτικές καικοινωνικές συμπεριφορές (Khalili, 2011 ό.π, αναφ. στο Mushtaq & Afzal, 2017: 8).

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στις επιπτώσεις που υπέστη ο Αραβικός Σύνδεσμος και το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου τα οποία προέβησαν σε μεταρρυθμίσεις που προήρθαν από τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης.

Τέλος, πρέπει να επισημανθούν οι διεθνείς αντιδράσεις που σημειώθηκαν και που στόχευαν στην ανάδειξη και περιφρούρηση της δημοκρατίας. Μέσα από τις αντιδράσεις αναδύθηκε η φωνή του λαού που ζητούσε το δίκαιο της, η διαφορετικότητα της σκέψης στον τρόπο προσέγγισης των προβλημάτων, στη συμπεριφορά που επέδειξαν οι Μεγάλες Δυνάμεις, όπως η Κίνα και η Ρωσία σε

σχέση με όσα έπρεπε να πράξουν, αλλά και οι δυνάμεις του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ, μιας και όλες στόχευαν στον ίδιο στόχο, τη Συρία.

1.6. Διεθνείς αντιδράσεις: ο αντίκτυπος της Αραβικής Άνοιξης

Οι διαδηλώσεις που έγιναν στον αραβικό κόσμο είχαν μεγάλο αντίτυπο όπως επίσης έντονη ήταν και η δυσαρέσκεια έναντι των αυταρχικών κυβερνήσεων. Κάποιοι τρίτοι αναλυτές στάθηκαν στη στάση που κράτησαν οι μεγάλες δυνάμεις απέναντι στο ζήτημα της Αραβικής Άνοιξης (Abdelsalam, 2015:130).

Γενικά, υπήρχαν πολλές αντιδράσεις με βασικότερες την αυτοσυγκράτηση και την ανάγκη για μεγαλύτερες ελευθερίες στο πολιτικό επίπεδο και στη διαχείριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Abdelsalam, 2015:134). Και αυτό γιατί οι δυτικοί ηγέτες δεν θέλησαν να κρατήσουν μια κριτική στάση έναντι των περιφερειακών συμμάχων τους.

Μία άποψη που επικρατούσε ήταν πως η Αραβική Άνοιξη αποτέλεσε αντίδραση έναντι των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης. Επίσης, σε ό,τι αφορά την οικονομία πως επηρεάστηκε η αύξηση του πετρελαίου και σημειώθηκε μείωση δραστηριοτήτων στην ευρύτερη περιοχή (Abdelsalam, 2015:135).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

Κρίση στο μεσανατολικό γεωπολιτικό σύστημα: Η Αραβική Άνοιξη και ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος

2.1. Μια σύντομη επισκόπηση των γεγονότων

Οι αραβικές εξεγέρσεις επηρέασαν και τη Συρία στην οποία, όμως, οι διαστάσεις πήραν μορφή εμφυλίου πολέμου ο οποίος διήρκησε πολλά χρόνια. Εντύπωση προκαλεί πως η εξέγερση στη δική της περίπτωση ξεκίνησε από μια επαρχιακή πόλη, τη Ντεράα, η οποία βρίσκεται στη νότια πλευρά της χώρας. Δεκαπέντε παιδιά εναντιωμένα στο υπάρχον καθεστώς έγραψαν συνθήματα κατά αυτού, συνελήφθησαν και έτσι ξεσηκώθηκαν όλοι για την υπεράσπιση τους (AlJazeera, 2018). Οι δυνάμεις ασφαλείας έδρασαν άγρια, γεγονός που ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στη χώρα. Αυτό το γεγονός, βέβαια, ήταν μόνο η αφορμή, αφού τα αίτια ήταν βαθύτερα (Abboud, 2020: 94).

Το 2011 και ειδικότερα στις 30 Μαρτίου ο πρόεδρος Άσαντ προέβη σε δηλώσεις. Σε αυτές τόνισε πως η Συρία δεν αποτελεί ένα απομονωμένο κόσμο από όλο τον υπόλοιπο, μίλησε για τις ανάγκες του λαού που ακόμη δεν είχαν εκπληρωθεί, στηλίτευσε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως μεταδότες λανθασμένων νοημάτων και τόνισε την εισβολή ξένων δυνάμεων οι οποίες έπρεπε να απομακρυνθούν χωρίς να υπάρξει αιματοχυσία (Γιαννακόπουλος, 212:272). Όμως, ο λαός δεν ανταποκρίθηκε.

Άλλωστε, για ένα χρονικό διάστημα έντεκα ετών η Συρία ζούσε σε ένα καθεστώς βίαιων συγκρούσεων οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να ερημώσει το κράτος και να δημιουργηθεί ένα κλίμα ανασφάλειας. Έτσι, στις 15 Μαρτίου 2011 ξεκίνησαν οι εσωτερικές συγκρούσεις με επίκεντρο τους διαδηλωτές της δημοκρατίας. Αρκετοί Σύριοι βγήκαν στους δρόμους για να βοηθήσουν. Η αναταραχή πήρε τεράστιες διαστάσεις με τους διαδηλωτές να απαιτούν την παραίτηση του Προέδρου Άσαντ. Η κυβέρνηση αποφάσισε να χρησιμοποιήσει βία εναντίον των διαδηλωτών, γεγονός που σκλήρυνε τη στάση τους. Παρατηρώντας η διεθνής γνώμη όσα συνέβαιναν αποφάσισε τον Ιούλιο του 2012 να χαρακτηρίσει ως εμφύλιο όλα όσα διαδραματιζόνταν στη χώρα. Έτσι, έγινε η απαρχή του συριακού εμφυλίου. Όσο η βία αυξανόταν, η αντιπολίτευση πήρε τα όπλα αρχικά για να μπορέσει να αμυνθεί έναντι όλων όσων συνέβαιναν και έπειτα για να διώξει όσες δυνάμεις ασφαλείας είχαν αναπτυχτεί σε τοπικές περιοχές. Η κατάσταση όσο

εξελισσόταν δεν αφορούσε μόνο όσους ήταν υπέρ ή κατά του προέδρου. Απέκτησε μια σεχταρική νότα, προωθώντας τη σιιτική αλαουιτική αίρεση και καταφέροντας να ελκύσει περιφερειακές και παγκόσμιες δυνάμεις. Τα πράγματα έγιναν πιο επικίνδυνα λόγω της ανόδου των τζιχαντιστών του Ισλαμικού Κράτους.

Σε εκείνο το χρονικό διάστημα ένα μεγάλο αντιπολιτευτικό μέρος είχε συντριβεί ή καταρρεύσει. Στις 5 Μαρτίου του 2020 επήλθε εκεχειρία. Αυτή, όμως, δεν κατάφερε να λήξει τον πόλεμο που είχε πυροδοτηθεί. Ο συριακός εμφύλιος ήταν έντονος και ιδιαίτερα αιματηρός για αυτό και χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη ανθρώπινη καταστροφή μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στη διάρκεια του πέθαναν 600.000 άνθρωποι, 7.000.000 εκδιώχτηκαν από τη Συρία και πάνω από 6.000.000 έγιναν πρόσφυγες. Μέχρι το 2021 ο αριθμός των ανθρώπων που έχρηζαν ανθρωπιστικής βοήθειας ήταν περίπου 13 εκατομμύρια, αφού η ταλαιπωρία τους όσο και οι ανάγκες που έπρεπε να καλύψουν ήταν μεγάλες.

2.2. Ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος: η εξέλιξή του

Ο Μάρτιος του 2011 αποτέλεσε κρίσιμο χρονικό σημείο για τη Συρία μιας και τότε η χώρα ξεκίνησε να διέρχεται από εσωτερική κρίση. Στην πόλη Ντεράα διαδηλωτές ξεσηκώθηκαν εναντίον του αυταρχικού καθεστώτος του Μπασάρ αλ Ασαντ και σιγά σιγά οι διαμαρτυρίες εξαπλώθηκαν και σε άλλα σημεία της χώρας. Η εσωτερική κρίση έλαβε γρήγορα διαστάσεις, γεγονός που κατέστησε τη Συρία το 2012 επίκεντρο του ανταγωνισμού δύναμης στο σύστημα που είχε διαμορφωθεί στη Μέση Ανατολή (Bowen, 2012, 302 – 304).

Η εξέλιξη και η κλιμάκωση του Συριακού πολέμου είχε ως απόρροια τη διαμόρφωση ενός νέου πλέγματος ανταγωνισμού δύναμης στη Μέση Ανατολή. Η Δαμασκός έχασε τα πρωτεία ισχύος λόγω της εξασθένησης του Συριακού Αραβικού Στρατού, δημιουργώντας ένα κενό το οποίο εκμεταλλεύτηκαν άλλες δυνάμεις. Η Συρία ως «γέφυρα» μεταξύ ανατολικής και δυτικής πλευράς της Μέσης Ανατολής επέτρεψε την προσέλκυση ενδιαφέροντος στο χώρο της, το οποίο μπορούσε να λειτουργήσει αρνητικά, ως πηγή κινδύνου και αστάθειας τόσο για την ίδια όσο και για το γενικότερο σύστημα (Μάζης, 2016: 27).

Τις πρώτες εβδομάδες οι διαδηλώσεις δεν ακολουθούσαν κάποιο πρόγραμμα ούτε ήταν οργανωμένες. Σταδιακά όμως με την εξάπλωση τους απέκτησαν μια δυναμική εθνικής εμβέλειας που οδήγησε σε μια καθολική εξέγερση. Οι διαδηλωτές δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν πιο οργανωμένα, αφού δύο παράγοντες τους

δυσχέραιναν: ο πρώτος αφορούσε την έλλειψη προηγούμενης ενωμένης αντιπολίτευσης και ο δεύτερος τη συνοχικά δεμένη κοινωνία (Abboud, 2020: 91). Η αντιπολίτευση, δηλαδή, μέχρι τότε ήταν απλά υφιστάμενη, χωρίς να διαδραματίζει κάποιον καθοριστικό ρόλο, ενώ η κοινωνία δεν διεπόταν από κοινωνική συνοχή με τις κοινωνικές της ομάδες απλά να υπάρχουν, χωρίς να αλληλεπιδρούν και να αγωνίζονται για την κατάκτηση και υλοποίηση των αιτημάτων τους.

Παρά τις αντιξοότητες, οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν ενάντια στις κατασταλτικές πρακτικές του καθεστώτος. Εκείνο, προκειμένου να ανακόψει την πορεία των διαδηλώσεων προχώρησε σε μια σειρά πολιτικών μεταρρυθμίσεων οι οποίες, όμως, δεν ήταν ουσιαστικές. Αυτές απορρίφθηκαν τόσο από τους διαδηλωτές όσο και από το σύνολο του κόσμου και έτσι η αντιπολίτευση έκανε λόγο για την προώθηση αποσταθεροποίησης εκ μέρους των διαδηλωτών: οι διαδηλωτές δεν ήθελαν το διάλογο και τη συνεργασία, απλά την κατάρριψη του αυταρχικού καθεστώτος του Άσαντ.

Στις 17 Φεβρουαρίου 2011 στη Ντεράα συντελείται η «Η Μέρα της Οργής», ενώ μέχρι το Μάρτιο του ίδιου έτους είχαν γίνει και άλλες εξεγέρσεις. Οι διαδηλωτές ενισχύθηκαν στις 18 Μαρτίου και συγκρούστηκαν άμεσα με τα σώματα ασφαλείας της κυβέρνησης τα οποία τους επιτέθηκαν. Ταυτόχρονα και σε άλλα σημεία όπως η Δαμασκός ξεκίνησαν διαμαρτυρίες που σταδιακά επεκτάθηκαν στο Χαλέπι, την Αλ Χασακά, τη Ντεράα, τη Ντέιρ αλ Ζορ, τη Χάμα (Abboud, 2020: 95).

Στις επόμενες εβδομάδες το κίνημα συνεχίστηκε χωρίς όμως τη δυναμική που του αναλογούσε. Για αυτό και στην περίπτωση του μάλλον ταιριάζει η λέξη *ιντιφάντα* (Kila, 2013), η οποία περιγράφει τη διαδήλωση που δεν διέπεται από συντονισμό ούτε κοινό όραμα για το μέλλον της χώρας παρά θέτει μόνο σαν δεδομένο την ανατροπή του υπάρχοντος καθεστώτος.

Σιγά σιγά οι διαδηλώσεις άρχισαν να έχουν περισσότερο κοινό σημείο αναφοράς με τους διαδηλωτές, να έχουν πια τις ίδιες απαιτήσεις. Κυρίαρχο αίτημα ήταν η αλλαγή του υπάρχοντος καθεστώτος. Αυτό θα μπορούσε να συντελεστεί μόνο μέσα από την ανατροπή των σωμάτων ασφαλείας, την παραίτηση του προέδρου Άσαντ και την αλλαγή στη δομή της ελίτ η οποία κυριαρχούσε στο πολιτικό και οικονομικό προσκήνιο. Επίσης, οι διαδηλωτές επιζητούσαν έντονα να γίνουν μεταρρυθμίσεις οι οποίες θα αλλάξουν δεδομένες καταστάσεις: έκτακτους νόμους, ανεξαρτησία δικαστικής εξουσίας, νέο σύνταγμα (Abboud, 2020: 95).

Οι διαδηλωτές σταδιακά άλλαξαν τη σύσταση τους και οργανώθηκαν καλύτερα σε σχέση με τις ομάδες που είχαν αρχικά εμφανιστεί και οι οποίες είχαν επίσης παρεμφερή αιτήματα κατά της κυβέρνησης. Αυτές είχαν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, κυρίως κοινωνικό και οικογενειακό, ενώ συνδέονταν με δεσμούς γειτνίασης (Abboud, 2020: 96).

Το καθεστώς όπως ήταν εύλογο δεν άφησε τους διαδηλωτές να συνεχίσουν, μα άρχισε να υπονομεύει τις κινήσεις τους χαρακτηρίζοντας τες ως έργο που ανήκε σε ξένους πράκτορες και ομάδες του Ισλάμ που από κοινού στόχευαν στην αποσταθεροποίηση της χώρας (Alí, 2011). Εντούτοις, τίποτε δεν προμήνυε πως πράγματι υπήρχε εμπλοκή τέτοιων εξωτερικών παραγόντων (Leenders, 2012, Leenders & Heydemann, 2012). Το καθεστώς σκλήρυνε ολοένα τη θέση του και έτσι οι διαδηλωτές πέθαιναν. Αυτό οδήγησε τη διεθνή κοινότητα σε σύσκεψη προκειμένου να συζητήσει το θέμα της συριακής σύγκρουσης. Το Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών έμεινε τελικά αμέτοχο (Abboud, 2020: 96).

Ο Μάρτιος και ο Απρίλιος του 2011 ήταν ιδιαίτερα κρίσιμοι μήνες για την εξέλιξη της εξέγερσης. Οι διαδηλωτές σκλήρυναν τη στάση τους και άρχισαν να οργανώνονται ολοένα και καλύτερα, ενώ και οι Τοπικές Επιτροπές Συντονισμού φρόντιζαν να κινητοποιούν την κοινωνία ολοένα και περισσότερο. Απέναντι σε αυτό το δίπολο αντιτάχθηκε μέσω δύο ενεργειών το καθεστώς.

Αρχικά, προέβη σε μια σειρά πολιτικών μεταρρυθμίσεων οι οποίες δεν ήταν ουσιαστικές μόνο και μόνο για να ικανοποιήσει κάποια από τα αιτήματα που είχαν θέσει οι διαδηλωτές. Έπειτα, όλες οι δυνάμεις ασφαλείας όπως ο στρατός, οι μυστικές υπηρεσίες (*μουχαμπάρατ*), η αστυνομία και οι ένοπλες δυνάμεις (*Σμπίχα*) συνέχισαν την καταστολή χρησιμοποιώντας βία. Ο τρόπος που λειτούργησαν αυτοί οι δυο καθεστωτικοί παράμετροι φανερώνει την έλλειψη σύμπνοιας που υπήρχε σε αυτό. Ταυτόχρονα, αποδείκνυε πως ακόμη και αν τα μέτρα που λαμβάνονταν δεν ήταν άκρως επιτυχημένα, μπορούσαν ανά πάσα ώρα να ενεργοποιηθούν ώστε να φανερωθεί πως το καθεστώς μπορούσε όποτε το επιθυμούσε να προβεί σε μεταρρυθμίσεις (Abboud, 2020: 97).

Κάποιες από αυτές τις μεταρρυθμίσεις έγιναν πράξη, μα δεν επηρέασαν τις δυνάμεις που δρούσαν με στόχο την καταστολή. Στις 30 Μαρτίου 2011, ο Άσαντ διαχώρισε τους διαδηλωτές σε δύο κατηγορίες: σε όσους δεν λειτουργούσαν αυτόνομα και υποκινούνταν από άλλες δυνάμεις (υπονοώντας την ανάμειξη κρατών του Αραβικού Κόλπου, του Ισραήλ και της Δύσης) και λειτουργούσαν

περιπλανώμενοι και σε εκείνους που είχαν πράγματι να προβάλλουν κάποια σημαντικά αιτήματα προς υλοποίηση. Το καθεστώς δεν ανέλαβε την ευθύνη αποτυχίας των μεταρρυθμίσεων του και τις χρέωσε στους διαδηλωτές ως άρνηση δε τυχόν συζητήσεις που μπορούσαν να κάνουν. Στην ίδια ομιλία ο Άσαντ αντιτάχτηκε στους Υπουργούς του, τους οποίους απέλυσε και όρισε νέο πρωθυπουργό (Abboud, 2020: 98).

Το καθεστώς τελικά δεν κατάφερε μέσω των μεταρρυθμίσεων ή της καταστολής να περικόψει τις διαδηλώσεις. Οι κινητοποιήσεις έλαβαν έκταση και πέρασαν από τα αστικά κέντρα στις αγροτικές περιοχές. Παρ' όλο αυτά συνέχιζε να προβαίνει σε μεταρρυθμίσεις έχοντας την ελπίδα κατευνασμού των διαδηλωτών. Τα θύματα αυξάνονταν, η βία έπαιρνε μεγάλη έκταση. Τον Ιούνιο του 2011, το καθεστώς σύστησε επιτροπή η οποία θα συζητούσε το συριακό μέλλον, κίνηση με απώτερο στόχο τον κατευνασμό των διαδηλωτών και την παροχή εικόνας διαλόγου. Είχε ήδη παρεμποδιστεί η χρήση του διαδικτύου, που φίμωνε τους πολίτες (Abboud, 2020: 99). Μέχρι τον Ιούνιο του 2011 η κλιμάκωση της βίας στη Συρία ήταν όλο και εντονότερη. Φυλακές, βασανιστήρια, προφυλακίσεις, θάνατοι ήταν όλα όσα ζούσαν οι Σύριοι οι οποίοι αντιμετώπιζαν την αγριότητα του καθεστώτος και έτσι οδηγήθηκαν στην αποστρατικοποίηση. Οι διαδηλωτές πέρασαν στην ένοπλη βία και συνενώθηκαν με τους περιφερειακούς παράγοντες.

Αποτέλεσμα ήταν η σύζευξη περιφερειακών, καθεστωτικών και αντιπολιτευόμενων οι οποίοι άρχισαν να εμπλέκονται δυναμικά στη συριακή σύρραξη. Η αντιπαράθεση που είχε ένοπλο χαρακτήρα διεξαγόταν εντός και εκτός των συνόρων της Συρίας. Οι καθεστωτικοί κύκλοι λάμβαναν αποφάσεις που κανείς δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει με ποιο γνώμονα γίνονταν (Stacher, 2012). Επικρατούσε πάντως η άποψη πως μόνο μέσω της βίας και της καταστολής θα μπορούσε να βρεθεί άκρη στο αδιέξοδο, πρόθεση και στάση που υπαγορεύονταν από τους σκληροπυρηνικούς που είχαν ήδη διαχωριστεί από τους συμβιβαστικούς (Valeriano & Marin, 2010).

Η πορεία που ακολούθησε η εξέγερση στη Συρία είχε πια λάβει άλλο δρόμο: καθοριζόταν πια από τον μετασχηματισμό που συντελούνταν στις ομάδες της αντιπολίτευσης (Kila, 2013), την αντίσταση που ασκούσε το καθεστώς έναντι της εξέγερσης (Heydemann, 2013), καθώς και τον κεντρικό ρόλο που πια διαδραμάτιζαν οι περιφερειακοί παράγοντες και καθόριζαν τα γεγονότα (Phillips, 2016).

Προκειμένου να βγει η Συρία από την κρίση έγιναν κάποιες ενέργειες από τα περιφερειακά κράτη. Ο ΟΗΕ απέστειλε μια ομάδα παρατηρητών ώστε αυτή να μπορεί να επιτηρεί την ειρηνευτική διαδικασία. Η Γαλλία στις 6 Ιουλίου 2012 στο Παρίσι φιλοξένησε το τρίτο συνέδριο Ομάδας Φίλων του Συριακού Λαού με στόχους στηριχθεί το αντικαθεστωτικό στρατόπεδο και να ασκηθούν εκείνες οι πιέσεις που θα οδηγούσαν στη στρατηγική μετάβασης στη Συρία (Κουσκουβέλης, 2012:79).

Στη Γενεύη στις 30 Ιουνίου 2012 έγινε το συνέδριο των ισχυρών του πλανήτη. Σε αυτό κύριος στόχος ήταν η ανεύρεση μιας λύσης συμβιβαστικού χαρακτήρα για τη Συρία, προσπάθεια που απέβη άκαρπη λόγω της στάσης της Ρωσίας. Μάλιστα το γεγονός πως αυτές οι διαπραγματεύσεις δεν απέφεραν αποτελέσματα οδήγησαν τον Κόφι Ανάν σε παραίτηση τον Αύγουστο του 2012 (Κουσκουβέλης, 2012:80).

2.3. Το προφίλ των διαδηλωτών στη Συρία

Όπως προαναφέρθηκε, οι διαδηλώσεις που ξεκίνησαν στη Συρία δεν είχαν οργανωμένο χαρακτήρα, ούτε καθοδηγητή, μιας και ήταν κυρίως αυθόρμητες. Παρ' όλο αυτά λειτούργησαν κάτω από το κοινό αίτημα το οποίο επετεύχθη χάρη στη διασυνδεσιμότητα τους (Leenders & Heydemann, 2012: 140).

Στις πρώτες κινητοποιήσεις συμμετείχαν πέντε κοινωνικές ομάδες με διακριτά στοιχεία (Abbas, 2011).

- Αρχικά, οι κοσμικές μορφωμένες αστικές μεσαίες τάξεις των νέων που δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά και πολιτισμικά. Οι πιο πολλοί ήταν μορφωμένοι, προερχόμενοι από αστικά ή μη αστικά κέντρα και δεν συνδέονταν με την αντιπολίτευση ή τους τοπικούς πολιτικούς. Στην αρχή των διαδηλώσεων αυτή η ομάδα είχε ως στόχο τη συμμετοχή σε διαδικτυακές δραστηριότητες και την οργάνωση των διαδηλωτών.
- Οι Φυλές (δίκτυα συγγενείας). Επρόκειτο για τις φατρίες που ζούσαν σε οικονομικά περιθωριοποιημένες περιοχές οι οποίες αντιμετώπιζαν συχνά τη ξηρασία και την αγροτική παρακμή. Αρχικά, στρατολογούσαν εθελοντές και διαδηλωτές. Κάποιες τάσσονταν υπέρ του καθεστώτος, άλλες υπέρ της αντιπολίτευσης.
- Οι πολιτικοί ισλαμιστές που υποστήριζαν ένθερμα το πολιτικό Ισλάμ, αλλά δημιουργούσαν σχέσεις και συμμαχίες και πέρα από αυτό. Υποστήριζαν συγκεκριμένες θρησκευτικές ομάδες και στήριζαν όλη τη δράση τους στις

θησκευτικές τους πεποιθήσεις. Δεν βρήκε κάποιον υποστηρικτή και λειτουργούσε αυτόνομα (Abboud, 2020: 104).

- Οι Πολιτικοί ακτιβιστές: Ήταν διανοούμενοι, επαγγελματίες ή επιχειρηματίες που είχαν εκφράσει ως αίτημα το 2000 την έλευση περισσότερων προσωπικών ελευθεριών. Στους κόλπους αυτής της ομάδας περιλαμβάνονταν και κάποιοι ακτιβιστές που είχαν κοινωνικές ανησυχίες. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της κοινωνικής ομάδας ήταν η ποικιλία στις πολιτικές θέσεις με κύριο παράδειγμα την αντίθεση Κούρδων Αράβων (Abboud, 2020: 105).
- Οι άνεργοι, περιθωριακοί και παρίες πόλεων (Ismail, 2013): Η ανεργία και η παραοικονομία ήταν ιδιαίτερα έντονες στη Συρία και αιτία της συριακής εξέγερσης. Με την απελευθέρωση της αγοράς, οι άνεργοι αυξήθηκαν: ο δημόσιος τομέας δεν έδινε ευκαιρίες, η αγροτική παραγωγή μειώθηκε, ο ιδιωτικός τομέας δεν ήταν σε θέση να απορρόφησε πολλούς ανθρώπους. Όλες οι περιοχές (αστικές, αγροτικές, ημιαστικές) επλήγησαν. Όσοι δεν αποτελούσαν μέρος των οικονομικών μεταρρυθμίσεων, δεν ήταν σε θέση να βρουν εργασία και γι αυτό όντας αποκλεισμένοι από το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον έπιαναν μέρος στις διαδηλώσεις.

Αυτές οι ομάδες διαδηλωτών δεν είχαν κάποια κοινά στοιχεία παρά μόνο τη δυσαρέσκεια που εξέφραζαν σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Για αυτό και η ενιαία οργάνωση τους ήταν πρόβλημα το οποίο εντάθηκε όταν το καθεστώς απέσυρε τις δυνάμεις του από κάποιες περιοχές και όταν παρουσιάστηκε η ανάγκη για επισιτιστικό εφοδιασμό και παροχή υπηρεσιών στους πληθυσμούς που διαβίωναν σε εκείνες τις περιοχές.

2.4. Τα κυριότερα γεγονότα στη διάρκεια της εξέλιξης του Συριακού Εμφυλίου Πολέμου

Στη διάρκεια του Συριακού Εμφυλίου Πολέμου – ο οποίος βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη – καταγράφονται διάφορα γεγονότα κάποια από τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής (Μάζης, 2016: 11 -17):

Κατά τη διάρκεια του 2011, η κυβέρνηση καταστέλλει διαδήλωση στη Χομς (Απρίλιος), οι κυβερνητικές δυνάμεις με τεθωρακισμένα άρματα εισβάλλουν σε πολλές πόλεις, φέρνοντας τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση σε οικονομικές κυρώσεις (Μάιος), ο Άσαντ υπόσχεται εθνικό διάλογο για να προβεί σε

μεταρρυθμίσεις (Ιούνιος), στέλνει κυβερνητικές δυνάμεις για να καταστείλουν με βίαιο τρόπο τις διαδηλώσεις, ενώ συγκροτείται ο Ελεύθερος Συριακός Στρατός (Ιούλιος), συγκροτείται το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο, ενώ οι ξένες δυνάμεις απαιτούν την παραίτηση Άσαντ (Αύγουστος), η Τουρκία διακόπτει τις σχέσεις της με τη Συρία (Σεπτέμβριος), η Ρωσία και η Κίνα θέτουν βέτο για κυρώσεις στη Συρία (Οκτώβριο), οι διαδηλώσεις σε Δαμασκό, Λαττάκεια, Ταρσό υπέρ Άσαντ συνεχίζονται (Νοέμβριος), γίνεται η πρώτη μεγάλη βομβιστική επίθεση στη συριακή πρωτεύουσα (Δεκέμβριος).

Το 2012 ξεκινά με σφοδρές μάχες στη Δαμασκό και τη συγκρότηση του μετώπου Αλ Νούσρα (Ιανουάριος), την πολιορκία της πόλης Χομς (Φεβρουάριος), τις συνεχείς διαδηλώσεις υπέρ και κατά του καθεστώτος (Μάρτιος), τις σφοδρές μάχες και του πολλούς νεκρούς στις πόλεις (Απρίλιος), τη διπλή βομβιστική επίθεση στη Δαμασκό και τις αντικαθεστωτικές διαδηλώσεις στο Χαλέπι (Μάιος), την αλλαγή στάσης της Τουρκίας λόγω κατάρριψης μαχητικού της (αναγνωριστικό αεροσκάφος F-4 Phantom το οποίο καταρρίπτεται Β.Δ. της Συρίας, παραβιάζοντας τον συριακό εναέριο χώρο, Ιούνιος), την απόσυρση των κυβερνητικών δυνάμεων από τη βορειοανατολική Συρία και τη βομβιστική επίθεση στη Δαμασκό (Ιούλιος), την πολεμική ένταση στο Χαλέπι (Αύγουστος), τις μεγάλες μάχες σε Χαλέπι και Δαμασκό (Σεπτέμβριος), τις συγκρούσεις Σύρων – Κούρδων στο Χαλέπι (Οκτώβριος), τη συνέχεια εξεγέρσεων στη Δαμασκό (Νοέμβριος) και την αναγνώριση του Εθνικού Συνασπισμού ως νόμιμου εκπροσώπου από ΗΠΑ, Γαλλία, Βρετανία, Τουρκία και χώρες του Κόλπου (Δεκέμβριος).

Το 2013 οι μάχες εντείνονται στη Συρία (Φεβρουάριος), το Ιράν υποστηρίζει τον Άσαντ (Απρίλιος), το καθεστώς ανακαταλαμβάνει το Κουσάιρ (Μάιος – Ιούνιος), τίθεται ζήτημα στο αμερικανικό κογκρέσο για τη Συρία (Αύγουστος), η Ρωσία ζητά την καταστροφή του συριακού χημικού οπλοστασίου (Σεπτέμβριος).

Το 2014 οι Τούρκοι καταρρίπτουν συριακό μαχητικό αεροσκάφος έπειτα από παραβίαση του τουρκικού εναέριου χώρου και ως αντίποινα της κατάρριψης του τουρκικού F-4 Phantom από τη συριακή αεράμυνα το 2012). (Μάρτιος), το καθεστώς φεύγει από τη Χομς (Μάιος), το Ισλαμικό Κράτος καταλαμβάνει διάφορες περιοχές και δημιουργεί το Ισλαμικό Χαλιφάτο (Ιούνιος), δίνεται στη δημοσιότητα η δολοφονία του Αμερικανού δημοσιογράφου Τζέιμς Φόλνι, η πρώτη από μια σειρά

δολοφονιών που θα ακολουθήσουν (Αύγουστος), το Κομπάνι βομβαρδίζεται από το Ισλαμικό Κράτος (Σεπτέμβριος).

Το 2015 οι Κούρδοι καταλαμβάνουν το Κομπάνι (Ιανουάριος), η Παλμύρα καταλαμβάνεται από το Ισλαμικό Κράτος (Μάιος), η Ρωσία ξεκινά επιθέσεις από αέρος (Σεπτέμβριος), η Τουρκία και η Ρωσία έρχονται σε ρήξη εξαιτίας κατάρριψης ρωσικού αεροσκάφους (Sukhoi Su-24M) από τουρκικό πολεμικό αεροσκάφος F-16 (Νοέμβριος) και η Ρωσία αναβαθμίζεται στρατιωτικά στη Συρία (Δεκέμβριος).

Το 2016 ξεκινούν οι συνομιλίες στη Γενεύη στο καθεστώς Άσαντ και τους αντικαθεστωτικούς που καταλήγουν αδιέξοδες (Φεβρουάριος), οι Ρώσοι αποσύρονται εν μέρει από την Συρία (Μάρτιος), το βόρειο Χαλέπι σφυροκοπείται (Ιούνιος), οι κυβερνητικές δυνάμεις καταλαμβάνουν βασικές θέσεις στο Χαλέπι (Ιούλιος).

Το 2017 επιστρέφουν οι πρόσφυγες και οι ΗΠΑ, Ρωσία και Τουρκία αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους (Φεβρουάριος – Ιούλιος), Ιράκ και Κούρδοι μονομαχούν για τον Κιρκούκ «Ιρακινός στρατός μαζί με σιιτικές πολιτοφυλακές PMU «Μονάδες Λαϊκής Κινητοποίησης» εισήλθαν στο κέντρο της πόλης του Κιρκούκ και απώθησαν τις ένοπλες δυνάμεις του Ιρακινού Κουρδιστάν, "Πεσμεργκά"» ,(Οκτώβριος) και ανακαταλαμβάνεται η Ράκκα (Οκτώβριος).

Το 2019 οι Τούρκοι εισβάλλουν στη Συρία (Ιανουάριος) με κωδική ονομασία «Πηγή Ειρήνης» στη βορειοανατολική Συρία, με σκοπό την εξουδετέρωση των κουρδικών πολιτοφυλακών που θεωρούνται τρομοκράτες από την Τουρκία και βρίσκονται στη συγκεκριμένη περιοχή, όπου κατοικούν κουρδικοί πληθυσμοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Παράγοντες – αίτια που οδήγησαν στο ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου στη Συρία και στην έναρξη των εχθροπραξιών εναντίον των σύριων επαναστατών.

Ο συριακός εμφύλιος πόλεμος υπήρξε απότοκο της Αραβικής Άνοιξης η οποία έφερε στο προσκήνιο όλα τα παράπονα που είχε η συριακή κοινωνία. Έτσι, ο συριακός εμφύλιος ήταν η εκτόνωση της συσσωρευμένης δυσαρέσκειας των Συρίων έναντι της κυβέρνησής τους.

3.1. Εσωτερικό περιβάλλον: πριν και μετά

Στη Συρία πριν το ξέσπασμα της συριακής κρίσης η κοινωνία ζούσε υπό συγκεκριμένο καθεστώς. Η καταπίεση των πολιτών από την πολιτική εξουσία, η περιφρόνηση των προνομίων των ισχυρών, οι συγκεκριμένες επιδιώξεις για τη διασφάλιση του Άσαντ έφεραν στο προσκήνιο τη δυσαρέσκεια του κόσμου.

Έτσι, επήλθαν αντιδράσεις που είχαν ως ερείσματα μεταξύ άλλων το δεσποτισμό, το νεοποτισμό, την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη φτώχεια, την ανεργία και τη γενικότερη ανασφάλεια που υπήρχε διάχυτη (Egbe, Epor&Jude, 2021: 121).

Με γνώμονα τα παραπάνω οι επιδιώξεις των εξεγερμένων ήταν η αποκατάσταση της αδικίας που συντελούνταν μέχρι τότε εις βάρος τους και η εξομάλυνση στο εσωτερικό της χώρας.

3.2. Ρόλος των στοιχείων ανομοιογένειας και των διαφοροποιημένων θέσεων έναντι της άσκησης πολιτικής.

Οι θρησκευτικές διαφορές Σουνιτών και σιτικής αίρεσης είχαν δημιουργήσει συγκρούσεις για πάνω από 1000 χρόνια. Το χάσμα μεταξύ τους αποτέλεσε την αιτία της συριακής σύγκρουσης, αφού οι Σουνίτες ξεπερνούσαν το μισό μέρος του πληθυσμού (60%). Αγανακτισμένοι έναντι της πολιτικής και οικονομικής δύναμης της μειονοτικής σιτικής αίρεσης του Προέδρου Άσαντ ξεσηκώθηκαν. Οι αντάρτες υποστηρίχθηκαν από την Σαουδική Αραβία και άλλα σουνιτικά έθνη, ενώ το Ιράν έστειλε στρατιωτική βοήθεια στον Άσαντ. Έτσι, ο εμφύλιος χαρακτηρίστηκε ως πόλεμος δια αντιπροσώπων, αφού τα έθνη πολεμούν έμμεσα το ένα εναντίον του άλλου μέσω των συμμάχων που διατηρούσαν.

Και ενώ η θρησκευτική ανομοιογένεια διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στα γεγονότα, δεν μπορεί να παραλειφθεί ο ρόλος των διαφοροποιημένων θέσεων έναντι της άσκησης πολιτικής. Αρχικά, ιδιαίτερα σημαντικός υπήρξε ο δεσποτισμός. Βασικό κυβερνητικό καθεστώς της Συρίας υπήρξε η ημιπροεδρική μπααθιστική δημοκρατία υπό στρατιωτική δικτατορία. Από το 1970 στην εξουσία κυριαρχεί η οικογένεια των Άσαντ με τον Χαφέζ αλ Άσαντ να είναι ο πρώτος. Ο Χαφέζ συγκέντρωσε όλη την εξουσία στα χέρια του δημιουργώντας μια προσωπολατρία που κράτησε 30 ολόκληρα χρόνια. Δεν είχε πολιτικούς αντιπάλους ούτε αντιπολίτευση και έτσι το κόμμα του (Μπάαθ) είχε τον απόλυτο έλεγχο ακόμη και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ο Πρόεδρος και η οικογένειά του δεν μπορούσαν να βρίσκονται υπό έλεγχο, ενώ ο ίδιος παραβίαζε συστηματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα του λαού του, εκτελούσε πολίτες και πολιτικούς κρατούμενους, είχε συστήσει ένα δίκτυο συμμορίας (Shabila) η οποία αποτελούνταν από Αλαουίτες πολιτοφύλακες και φίμωνε όλους τους επικριτές. Κατείχε δεκαπέντε υπηρεσίες ασφαλείας που του έδιναν για όλα αναφορά. Δεν επέτρεπε τις συγκεντρώσεις άνω των πέντε ατόμων. Το 1982 δόθηκε εντολή από τον Χαφέζ να προβούν οι άνδρες του σε στρατιωτική καταστολή της Σουνιτικής Μουσουλμανικής Αδελφότητας στη Χάμα όπου σκοτώθηκαν μεταξύ 10.000 έως 40.000 ατόμων (Egbe, Enor&Jude, 2021: 121).

Έμφαση πρέπει να δοθεί και στο νεοποτισμό που κυριαρχούσε στην πολιτική συριακή σκηνή. Στο έδαφος της Συρίας παρατηρείται μια έντονη και σύνθετη πολυμορφία από έθνη και θρησκείες. Μεταξύ αυτών εντοπίζονται κυρίως Σουνίτες μουσουλμάνοι και άλλες αιρέσεις αυτών όπως Σίιτες, χριστιανοί (ορθόδοξοι και Αρμένιοι), Κούρδοι, Τούρκοι, Κιρκάσιοι, Ασσύριοι, Εβραίοι. Από το 1963 στη Συρία κυριαρχούν οι Αλαουίτες στους οποίους περιλαμβάνονται και μέλη της οικογενείας του Άσαντ. Αυτοί αποτελούν καθοριστικής σημασίας παράγοντα για τη Συρία. Λόγω της θέσης που κατείχαν μπόρεσαν να παρέμβουν στις δικαιοδοσίες των υπουργών και άλλων κυβερνητικών θέσεων οδηγώντας το πλήθος των αγροτικών και άλλων περιοχών που ζούσαν οι Σουνίτες να καταφύγουν σε διαδηλώσεις για όλη αυτή την κατάσταση. Η σουνιτική εξέγερση του 1982 κατεστάλη μετά από παρέμβαση του Χαφέζ (Egbe, Enor&Jude, 2021: 122).

Τέλος, ιδιαίτερη μνεία χρήζει η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων λόγω της δημοκρατικής έλλειψης. Το 2000 ανακηρύχθηκε Πρόεδρος της Συρίας ο Μπασάρ αλ Άσαντ γεγονός που έφερε αναταραχή στη συριακή μεταρρύθμιση. Αυτό δικαιολογούνταν από το γεγονός όπως ο Μπασάρ αλ Άσαντ, θεωρούνταν

ενδεχόμενος μεταρρυθμιστής τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας. Όμως, όσα σχέδια έγιναν για πιθανή εγκατάσταση της δημοκρατίας απέτυχαν μιας και ο ίδιος δεν κατάφερε να ανταπεξέλθει σε αυτό. Μάλιστα για ένα έτος, από τον Ιούλιο του 2000 έως τον Ιανουάριο του 2001, συνέβη η Άνοιξη του Νταμάρκου κατά την οποία ο Μπασάρ αλ Άσαντ δεν έμπαινε σε διαδικασία διαπραγμάτευσης και έτσι όλες οι δημοκρατικές κινήσεις συντελούνταν με αργούς ρυθμούς. Μάλιστα, έκθεση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα επιβεβαίωνε πως δεν κατάφερε ο ίδιος να τα περιφρουρήσει. Αυτή η παραβίαση δεν ήταν τυχαία, αλλά στόχευε κυρίως στον έλεγχο της έκφρασης του λόγου, του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι. Όμως, το κράτος προωθούσε βίαιες πράξεις και δεν εφάρμοζε ούτε καν τους δικούς του νόμους (Egbe, Enor & Jude, 2021: 122).

3.3. Ρόλος ηγεσίας

Ο Άσαντ πίστευε πως ουτοπικά θα μπορούσε μόνο να υπάρξει μια χώρα που δεν θα έχει διαφορές: ιδεολογικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και πολιτικές. Ο Μπασάρ αλ Άσαντ, πίστευε πως οι μεταρρυθμίσεις δεν ήταν ωφέλιμες για όλους τους Σύριους. Οι εχθροί που είχε να αντιμετωπίσει ήταν πολλοί και αναδείκνυαν τις ελλείψεις στο εσωτερικό της χώρας καθώς και στην κυριαρχία του. Ήταν όπως και ο πατέρας του πλήρως αδιάφορος για ζητήματα που σχετίζονταν με την κοινωνία και την οικονομία. Δεν τον απασχολούσαν θέματα σχετικά με τη μόρφωση, την υγεία, τη γυναικεία ισότητα ή όποιο άλλο ζήτημα μπορούσε να οδηγήσει στην ανάπτυξη. Πεποίθηση του ήταν πως οι ενδεχόμενες ελλείψεις δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μέσω μεταρρυθμίσεων, αλλά μέσω της αντίστασης, δηλαδή του αγώνα και όχι της κοινωνικής αλλαγής. Για αυτό η Αραβική Άνοιξη ήταν η σπίθα για να ξεκινήσει ο πόλεμος ο οποίος επιδεινώθηκε από την παρέμβαση των περιφερειακών και διεθνών δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία, Ιράν, Χεζμπολάχ), οι οποίες συνοπτικά (μιας και αναλυτική αναφορά θα γίνει στο επόμενο κεφάλαιο) τήρησαν την εξής στάση:

Οι ΗΠΑ εχθρεύονταν καιρό τον Άσαντ λόγω της στήριξης του στην τρομοκρατία και της εχθρότητας με το Ισραήλ που ήταν σύμμαχος τους. Αιτία υπήρξε πως το καθεστώς Άσαντ αφάνισε πολλούς αμάχους και έτσι οι ΗΠΑ έστειλαν βοήθεια. Μάλιστα, η αντίσταση του κατά του ISIS είναι ιδιαίτερα σθεναρή.

Η Ρωσία ήταν σύμμαχος της Συρίας ήδη από τον Ψυχρό πόλεμο έχοντας ναυτική βάση στη Συρία, μοναδική ρωσική ναυτική βάση στην Μεσόγειο προμηθεύοντας την όπλα και παρέχοντας εφοδιασμό στα ρωσικά πολεμικά πλοία που

βρίσκονται στην Μεσόγειο χωρίς να απαιτείται η μετάβαση αυτών, στις ναυτικές βάσεις που βρίσκονται στην Μαύρη Θάλασσα μέσω των Τουρκικών Στενών.

Το Ιράν, η Χεζμπολάχ και άλλες σιτικές δυνάμεις είχαν στείλει χρήματα, όπλα και στρατό στη συριακή κυβέρνηση.

Στον εμφύλιο συμμετείχαν διάφορες πολιτικές ομάδες μέσω της συσπείρωσης τους σε κόμματα. Αυτά ήταν:

Μπασάρ Αλ Άσαντ: ο πρόεδρος της Συρίας με το κυβερνών κόμμα του, το Μπάαθ. Πρόκειται για ένα κοσμικό κόμμα το οποίο προωθεί τον εθνικό αραβικό εθνικισμό σε όλη την έκταση της Μέσης Ανατολής, υποστηρίζοντας την ελευθερία που πρέπει να είναι απαλλαγμένη από τον έλεγχο των Αράβων ή όποιες άλλες επιρροές. Οι Μπααθιστές είναι αντιδημοκρατικοί και υποστηρίζουν μόνο ταμνοκομματικά κράτη. Τον Άσαντ υποστήριζαν η Ρωσία, το Ιράν, ο Λίβανος μέσω της φατριάς Χεζμπολάχ (Constitutional Rights Foundation, 2020).

Εξτρεμιστές Σουνίτες: Αυτοί ενώθηκαν σε ομάδα από το 2012 κι είχαν ως κύρια επιθυμία να ανατρέψουν τον Άσαντ δημιουργώντας ένα κόμμα το οποίο θα στηριζόταν είτε στο νόμο της Σαρίας είτε στον ισλαμικό θρησκευτικό νόμο. Άλλη αντάρτικη ομάδα ήταν η Al Nusra (Μέτωπο Al Nusra: σαλαφική τζιχαντιστική οργάνωση που πολεμούσε εναντίων των δυνάμεων ασφαλείας του Άσαντ και στόχο είχε να ιδρύσει ένα ισλαμικό κράτος στη Συρία, η οποία αποτελούσε συριακή θυγατρική ή τρομοκρατικό παρακλάδι της Αλ Κάιντα του Μπιν Λάντεν. Αυτές τις ομάδες υποστήριζαν η Σαουδική Αραβία και άλλες πετρομοναρχίες του Κόλπου (Constitutional Rights Foundation, 2020).

ISIS: Πρόκειται για μια ριζοσπαστική, τζιχαντιστική οργάνωση που δημιουργήθηκε στο Ιράκ. Η ηγεσία του ήταν προερχόμενη από πρώην στρατιωτικούς του Μπααθικού καθεστώτος το οποίο ανετράπη από την αμερικανική ηγεσία. Κύριος στόχος του ISIS ήταν να προκαλέσει έναν έντονο πόλεμο στη Συρία. Η στρατολόγηση των μελών του έγινε μέσω της χρήσης των κοινωνικών δικτύων. Η ισχύς του προέκυψε από τις παράνομες πωλήσεις πετρελαίου που είχε κάνει, τις λεηλασίες αρχαίων αντικειμένων και της επιβολής φόρων στις περιοχές που ήταν στην κυριαρχία του. Η ιδεολογία του ήταν άκρως ακραία, αντιτιθέμενη στους Άσαντ, στους μη μουσουλμάνους, στους σίτες μουσουλμάνους και σε όποιον άλλο μουσουλμάνο δεν συμμεριζόταν την αυστηρή ιδεολογία του. Οι υποστηρικτές του έλειπαν σε κρατικό επίπεδο και ήταν διασκορπισμένοι σε ισλαμικά και μη ισλαμικά κράτη (Constitutional Rights Foundation, 2020).

Οι μέτριοι σουνίτες Άραβες: όπως ο Ελεύθερος Συριακός Στρατός και όσοι άλλοι Σύριοι επιθυμούσαν μια πιο δημοκρατική διακυβέρνηση, αλλά ήταν αδύναμοι. Αυτοί είχαν ως συμμάχους τις Η.Π.Α. και συγκρότησαν τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό που ήταν σύμμαχοι οι Κούρδοι της Βόρειας Συρίας, ο Στρατός των Ανταρτών μία χριστιανική ασσυριακή οργάνωση, όπου όλοι συνασπίζονταν σε ένα ενιαίο μέτωπο που λεγόταν Δημοκρατικές Δυνάμεις της Συρίας, με στόχο το Ισλαμικό Κράτος (ISIS). Υποστηρικτές τους ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και άλλες δυνάμεις προερχόμενες από τη Δύση (Constitutional Rigkhts Foundation, 2020).

Οι Σουνίτες Κούρδοι: που αποτελούσαν βασική εθνική μειονότητα στην ανατολική Συρία και είχαν ως υποστηρικτές τις ΗΠΑ και όλη τη Μέση Ανατολή. Διακρίνονταν από μετριοπάθεια και ισχυρή εθνική ταυτότητα. Και αυτοί υποστηρίζονταν από τις ΗΠΑ και δυνάμεις της Δύσης (ConstitutionalRigkhtsFoundation, 2020).

3.4. Φαινόμενα στο εσωτερικό (όπως η ξηρασία) και συνέπειες στην πολιτική διαχείριση, την κοινωνία και την οικονομία

3.4.1. Ξηρασία

Από το 2007 έως το 2010 στη Συρία παρατηρήθηκε μια ξηρασία που ήταν εντυπωσιακή. Εξαιτίας της δεν υπήρξαν καλλιέργειες, αυξήθηκαν οι τιμές των τροφίμων και έγινε μετανάστευση προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Παράλληλα, η Συρία και η περιοχή γύρω από αυτή είχε υποστεί σημαντική υδάτινη μείωση ήδη από το 2003. Έτσι, η κακή διαχείριση του νερού σε συνάρτηση με τη ξηρασία οδήγησε στην κατάρρευση της γεωργίας και τη μετανάστευση σε μεγάλα κύματα από τον αγροτικό χώρο προς τον αστικό χώρο. Οι αγρότες όσο διαβίωναν στις δικές τους περιοχές είχαν ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο το οποίο όταν μετακινήθηκαν στις πόλεις χάθηκε μετατρέποντας τους σε φτωχούς αστικούς κατοίκους.

Ο αριθμός των ανθρώπων που μετακινήθηκαν προς τις αστικές περιοχές ήταν περίπου 1,5 εκατομμύριο. Αυτή η μετακίνηση είχε ως αποτέλεσμα να μεγαλώσει ο δείκτης φτώχειας καθώς και να αναπτυχθούν διάφορες κοινωνικές αναταραχές στη χώρα.

Άρα, η άνοδος του σεχταρισμού, ο πολιτικός και οικονομικός αποκλεισμός, η απουσία κατανομής εξουσίας, το χάσμα πλούτου, η εξωτερική παρέμβαση είναι οι βασικές αιτίες όλων των φαινομένων στη Συρία.

3.4.2. Πολιτικές συνέπειες

Στη Συρία ήταν έντονη η απουσία της εξουσιαστικής κατανομής καθώς και η διακυβέρνηση χωρίς αποκλεισμούς. Αυτές οι συνθήκες ήταν παράγοντες που προέκυψαν εξαιτίας μιας σειράς ιστορικών παραγόντων (Abosedra, Fakihi & Haimoun, 2021: 6).

Στη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι Σουνίτες ήταν η κυρίαρχη θρησκευτική ομάδα με τις άλλες εθνοτικές κατηγορίες να υπολείπονται αυτών. Ειδικότερα, οι Αλουίτες αποτελούσαν μειονότητα στη Συρία και δεν είχαν κάποια προνόμια, αντίθετα ζούσαν περιθωριοποιημένα. Μετά, όμως, την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την εντολή της Γαλλίας για κατάληψη της Μέσης Ανατολής και ειδικότερα στη Συρία η εθνική και θρησκευτική κυριαρχία άλλαξε (Makdisi, 2002). Οι Αλουίτες σταδιακά εντάχθηκαν στη γαλλική αποικία και έτσι άρχισαν να διεκδικούν την ενσωμάτωσή τους στη διακυβέρνηση σε μια νέα συριακή εποχή. Η απαρχή της έγινε το 1963. Έτσι, οι ισορροπίες ανατράπηκαν, αφού οι Αλουίτες, αν και μειοψηφία, κατάφεραν να κερδίσουν έναντι των Σουνιτών που ήταν πάντα η πλειοψηφία. Από αυτή την μειονοτική ομάδα προήλθε ο Χαφέζ Αλ Άσαντ, ο οποίος το 1971 έγινε πρόεδρος της Συρίας.

Ο Άσαντ διαμόρφωσε ένα καθεστώς το οποίο λειτουργούσε εις βάρος των άλλων εθνοτικών ομάδων. Παρ' όλο που η Συρία είχε ως πολίτευμα την προεδρική διακυβέρνηση, από το 1971 μονοπωλείται η διακυβέρνηση της από την οικογένεια Άσαντ. Το 2000 ο διάδοχος του Χαφέζ, ο Μπασάρ, διέπονταν από άλλα χαρακτηριστικά.

Εκείνος δεν ήταν δημοκρατικός και μάλιστα για να ευνοηθεί η άνοδος του στην εξουσία επήλθε τροποποίηση του πολιτεύματος με μείωση της ηλικίας την οποία έπρεπε να έχει κάποιος για να γίνει πρόεδρος και έτσι διασφαλίστηκε η επιλεξιμότητα του νέου προέδρου. Ταυτόχρονα, περιορίστηκαν οι δικαιοδοσίες της αντιπολίτευσης οδηγώντας στην ένταση του πολιτικού αποκλεισμού. Αυτός ο αποκλεισμός ήταν μια από τις κυρίαρχες αιτίες της πυροδότησης του ενδοκρατικού πολέμου στη Συρία (Abosedra, Fakihi & Haimoun, 2021: 7).

Επίσης, μείζον πρόβλημα στη Συρία αποτελούσε η σύνθετη συριακή πολιτική ταυτότητα. Μπορεί οι διαδηλώσεις να ξεκίνησαν από τις φτωχές σουνιτικές συνοικίες το 2011, όμως, τα αιτήματα που προβλήθηκαν αφορούσαν όλο το συριακό λαό (Phillips, 2016). Επίσης, πρέπει να τονιστεί η σχεταριστική διάσταση της συριακής, πολιτικής ταυτότητας. Ο σχεταρισμός οδήγησε στην αποτυχία της πολιτικής

ταυτότητας, άρα συνεπακόλουθα στην αποτυχία της αντιπολίτευσης, η οποία περιελάμβανε Σουνίτες και Κούρδους. Αυτή η σύνθεση χαρακτήρισε τον εμφύλιο ημιαιρετικό παράγων (Abosedra, Fakihi&Haimoun, 2021: 8).

Άλλοι παράγοντες ήταν ο γεωπολιτικός με τον εμφύλιο πόλεμο στο Ιράκ το 2003 ο οποίος έδωσε ένταση στη σεχταρική πλευρά. Επίσης, η παρέμβαση των ξένων και η υποστήριξη που αυτοί παρείχαν, επηρέασαν την σύγκρουση.

3.4.3. Κοινωνικές συνέπειες

Όλες οι αναταραχές αυτές και η πολιτική καταπίεση δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη τη συριακή κοινωνία. Όπως προαναφέρθηκε η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η διαφορετική πολιτική άσκηση εξουσίας, θρησκευτική ανομοιογένεια, δεν επέτρεπαν την ομοιογενή σύσταση του κοινωνικού πλέγματος. Το κοινωνικό χάσμα γινόταν ολοένα και μεγαλύτερο και η άμβλυση του δεν επιδιωκόταν από καμία πλευρά, με αποτέλεσμα να δημιουργείται πόλωση.

3.4.4. Οικονομικές συνέπειες

Η οικονομία επηρεάστηκε από τις οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν εξαιτίας της στάσης της κυβέρνησης του Μπασάρ αλ Άσαντ που δεν άφησε περιθώριο για προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης και επιδείνωσε τις ανισότητες που ήδη υπήρχαν (Friberg&Lyne, 2012). Μάλιστα, οι οικονομικά περιθωριοποιημένες περιοχές ήταν αυτές που αντέδρασαν πρώτες και πυροδότησαν την εξέλιξη των γεγονότων. Ο μέσος πολίτης ήταν οικονομικά δυσχερής σε αντίθεση με τους άλλους που όταν έβρισκαν ευκαιρία πλούταιναν και αύξαναν το χάσμα που υπήρχε. Οι σεχταριστές κυριαρχούσαν παντού στο δημόσιο, στο στρατό, και σε όλες τις θέσεις εντείνοντας τη δυσαρέσκεια. Στην οικονομία της Συρίας παρατηρούνταν η σοβαρή ανισότητα, η ευνοιοκρατία και οι μη βιώσιμες μεταρρυθμίσεις. Οι κοινωνικοί θεσμοί είχαν επηρεαστεί από τη σύνδεση οικονομικών και θρησκευτικών παραγόντων. Οι εθνότητες καταπιέζονταν από το νέο κράτος και ενισχύονταν από το καθεστώς (Abosedra, Fakihi&Haimoun, 2021: 9). Η οικονομική ένταξη όλων των κοινωνικών στρωμάτων απουσίαζε από τη Συρία πριν την έναρξη του εμφύλιου.

Ο Χαφέζ Αλ Άσαντ είχε ξεκινήσει κάποιο οικονομικό πρόγραμμα για τη Συρία το οποίο χαρακτηριζόταν ως νεοφιλελεύθερο. Τη δική του οικονομική πολιτική

συνέχισε ο Πρόεδρος Μπασάρ αλ Άσαντ. Και οι δυο όμως επιδείνωσαν την οικονομία παρά κατάφεραν να βελτιώσουν τις ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης. Φρόντισαν μόνο να ευνοήσουν και να ενισχύσουν μια συγκεκριμένη προνομιούχα τάξη πολιτών. Ταυτόχρονα, η οικονομία δεν κατάφερε να διαφύγει τον γραφειοκρατικό έλεγχο: τα ιδιωτικά αγροκτήματα έδωσαν τη θέση τους σε συνεταιριστικές εταιρείες οι οποίες ελέγχονταν από το κράτος. Στα χέρια του κράτους περιήλθαν και οι βιομηχανίες που είχαν στρατηγικό ενδιαφέρον (Egbe, Enor & Jude, 2021: 122).

Στη διάρκεια της διακυβέρνησης του Μπασάρ αλ Άσαντ, οι οικονομικές ευκαιρίες δεν ήταν κοινές για τους Σύριους. Οι περισσότερες εργασιακές ευκαιρίες δίνονταν στην οικογένεια του Άσαντ και σε άλλους Αλαουίτες, έτσι ώστε να εκδηλώνεται πλήρης αφοσίωση στην κυβερνητική οικογένεια (Ismail, 2013).

Έτσι, ο οικονομικός πλούτος διαμοιράστηκε μεταξύ Αλαουίτων, Χριστιανών και Σουνιτών οι οποίοι ήταν ένθερμοι υποστηρικτές του υπάρχοντος πολιτικού συστήματος, αν και στη Συρία ο δείκτης της ανεργίας ήταν πολύ υψηλός. Ο Άσαντ είχε προβεί σε περικοπή επιδοτήσεων και έτσι το εισοδηματικό και οικονομικό χάσμα έγινε μεγαλύτερο με τους Σουνίτες να επηρεάζονται άμεσα ως η βασικότερη πληθυσμιακή μερίδα (Phillips, 2016).

Οι πιο πολλοί Σουνίτες που απασχολούνταν στον αγροτικό τομέα υπέστησαν μεγάλες απώλειες στον οικονομικό τομέα αφού η κυβέρνηση δεν τους παρείχε κανένα είδος στήριξης και έπρεπε να αντιμετωπίσουν μόνοι τους τις δυσμενείς συνθήκες που προέκυπταν, όπως π.χ. την ξηρασία που έπληξε τη Συρία. Έτσι, η οικονομία είχε ευνοϊκές διαστάσεις μόνο προς συγκεκριμένη πληθυσμιακή μερίδα οδηγώντας στην κοινωνική ρήξη. Η εθνιστική ευνοιοκρατία αποτέλεσε βασικό πυλώνα του συριακού εμφυλίου.

Αν και από το 2000 η ανάπτυξη της οικονομίας στη Συρία έδειξε θετικά σημάδια, οι κυβερνητικές πολιτικές ήταν υπαίτιες για τη διατήρηση των κοινωνικών ανισοτήτων (Abosedra, Fakih & Haimoun, 2021: 10). Από το 1997 μέχρι το 2007 η οικονομική συριακή ανάπτυξη δεν ευνοούσε τους φτωχούς μιας και έδωσε περισσότερη έμφαση στις αστικές περιοχές. Οι Σύριοι, ως κάτοικοι των αγροτικών περιοχών, είχαν λιγότερες οικονομικές ωφέλειες μέσω του οικονομικού θεσμού που καθιέρωσε ο Άσαντ. Ακόμη και μετά το 2007 όπου η έμφαση δόθηκε στην τόνωση των φτωχών, συνέχισε να παρατηρείται ανισότητα στις περιφέρειες που είχαν αποκλειστεί από τις παρεμβάσεις της κυβέρνησης. Έτσι, αποκαλύπτεται πως η

ισότητα δεν μπορεί να προκύψει μόνο μέσω της οικονομικής ανάπτυξης, αφού βιώσιμη ανάπτυξη και θεσμική ένταξη απέχουν.

3.5. Παρέμβαση των περιφερειακών και διεθνών δρώντων.

Η συριακή κρίση δεν επηρέασε μόνο όπως προαναφέρθηκε το εσωτερικό της ίδιας της χώρας. Αυτή, έχοντας διαμορφώσει ένα πολύπλοκο σύστημα με άλλα κράτη, τόσο όμορα όσο και πιο απομακρυσμένα, τα οδήγησε στην ανάπτυξη των περιφερειακών επιδιώξεων τους. Έτσι, παρατηρήθηκαν επιδιώξεις σε δύο επίπεδα: αφενός επιδιώξεις από τα κέντρα ισχύος του συστήματος, όπως η Σαουδική Αραβία, και το Κατάρ που ήταν σουνίτικα κέντρα, το Ιράν, το νότιο Ιράκ, τη Συρία, τη Βυρηττό, το νότιο Λίβανο που ήταν σιίτικα κέντρα και από τους μεγάλους παίκτες ισχύος του γεωπολιτικού σύμπλοκου του υποσυστήματος της Συρίας, τη Ρωσία και την Τουρκία, οι οποίες είχαν επιδείξει τις βασικότερες επιδιώξεις, ανάλογες της μεγάλης ισχύος τους.

Οι συνολικές αυτές επιδιώξεις οδήγησαν στη διαμόρφωση ενός νέου πλέγματος ανταγωνισμού ισχύος στο σύστημα της Μέσης Ανατολής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Τα αποτελέσματα της Συριακής κρίσης στα κέντρα ισχύος του συστήματος

4.1. Οι περιφερειακές επιδιώξεις των κέντρων ισχύος του συστήματος

4.1.1. Τα σουνίτικα κέντρα ισχύος και η στάση τους

4.1.1.1. Η Σαουδική Αραβία

Η Σαουδική Αραβία διαχρονικά εναντιωνόταν στον Άσαντ. Η εναντίωση της αυτή είχε προσωπικές και γεωπολιτικές ρίζες που την επιβεβαίωναν. Ο βασιλιάς Αμπντάλα θεωρούσε τον Άσαντ υπεύθυνο της δολοφονίας του λιβάνου πρωθυπουργού Ραφίκ Χαρίρι. Παρ' όλο αυτά η Σαουδική Αραβία επιθυμούσε να έχει βασική θέση στην ανάπτυξη μιας νέας Συρίας, εκείνης δηλαδή που δεν θα ακολουθούσε την ίδια γραμμή πορείας με το Ιράν (Calabrese, 2012).

Η σιιτική νεολαία της Σαουδικής Αραβίας είχε δυσαρεστηθεί και αποξενωθεί εξαιτίας της αύξησης της αντιαιρετικής ρητορικής των ανώτερων κληρικών. Επίσης, η συριακή σύγκρουση όξυνε την αντίθεση μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας για τη στήριξη της επανάστασης και της εσωτερικής πολιτικής που στόχευε στην πολιτική καταστολή των διαδηλώσεων.

Οι παραπάνω λόγοι που ήταν προσωπικοί, πολιτικοί και σεχταρικοί έκαναν τη Σαουδική Αραβία να επιδιώξει τον τερματισμό του καθεστώτος του Άσαντ, πρόταση που δέχτηκε οικονομική στήριξη για την αγορά όπλων. Για αυτό το Δεκέμβριο του 2012 ενώθηκε με άλλες 100 χώρες σε μια προσπάθεια υποστήριξης του συριακού λαού, και την ρήξη του τόξου που είχε δημιουργήσει το Ιράν και είχε ισχυροποιήσει τη θέση του στη δυτική πλευρά του Μεσανατολικού συστήματος (Calabrese, 2012).

4.1.1.2. Το Κατάρ

Το Κατάρ διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με το Ιράν μιας και οι υπουργοί της Τεχεράνης πραγματοποιούν πολλά ταξίδια στη Ντόχα προκειμένου να συζητήσουν για τη συριακή σύγκρουση. Για αυτό το λόγο το Κατάρ είναι επιφυλακτικό στις συζητήσεις που αφορούν το συγκεκριμένο ζήτημα. Κύριο μέλημα του όπως και άλλων κρατών του Κόλπου είναι ο περιορισμός της συριακής κλιμάκωσης, αφού η αντίθετη εξέλιξη θα έθετε και θέτει σε κίνδυνο τις επενδύσεις και τα οικονομικά συμφέροντα όλων. Άλλωστε, το Κατάρ επιθυμούσε την τόνωση των σχέσεων προς όλες τις κατευθύνσεις: με τη Σαουδική Αραβία, με τη Συρία, με τους μουσουλμάνους

και γενικά με όλη τη Μέση Ανατολή με σκοπό τη σταθεροποίηση της θέσης του (Lukas, 2015: 6).

4.1.2. Τα σιίτικα κέντρα ισχύος και η στάση τους

4.1.2.1. Το Ιράν

Το Ιράν εξ αρχής έδειξε προσήλωση στον Σύριο σύμμαχο του μιας και χαρακτήρισε την Αραβική Άνοιξη ως έναν πόλεμο δια αντιπροσώπων. Η Τεχεράνη είχε παράσχει πολλές φορές βοήθεια στη Συρία είτε μέσω της αποστολής όπλων είτε μέσω της αποστολής χρημάτων, αλλά και την παροχή του Σώματος οι Φρουροί της Ισλαμικής Επανάστασης καθώς και υποστήριξη για τη χρήση των τεχνολογικών μέσων.

Οι ηγέτες του Ιράν δεν θεωρούσαν πως ο Άσαντ αποτελούσε απειλή για τους ίδιους, αλλά είκαζαν πως στην χειρότερη περίπτωση θα δέχονταν μια στρατιωτική παρέμβαση η οποία θα καθοδηγούνταν από τις ΗΠΑ μέσω της συνεννόησης της με τον ΟΗΕ (Calabrese, 2012).

Αρχικός στόχος του Ιράν στη Συρία, ήταν η διατήρηση της διέλευσης της οδού που διοχέτευε όπλα στη Χεζμπολάχ και η αποτροπή της Συρίας στη μετατροπή της, ως χώρου διεξαγωγής δραστηριοτήτων της Χεζμπολάχ στο Λίβανο. Έτσι, η Τεχεράνη ήθελε να παραμείνει ο διαπραγματευτής μεταξύ συριακού καθεστώτος και του Άσαντ σε περίπτωση μιας τελικής διευθέτησης της σύγκρουσης των δύο πλευρών. Μάλιστα, πρότεινε ειρηνευτικό σχέδιο το οποίο περιελάμβανε έξι σημεία μέσω των οποίων προβαλλόταν η ανάγκη συγκρότησης μεταβατικής κυβέρνησης σε ανάλογη περίπτωση. Βέβαια, η συριακή σύγκρουση είχε επηρεάσει την περιφερειακή θέση του Ιράν και το εσωτερικό του: ακόμη και οι σιίτες υποστηρικτές της Συρίας σε περιοχές όπως το Μπαχρέν και το Κουβέιτ είτε αποσχίστηκαν από τη διαρκή στήριξη του Άσαντ είτε έμειναν σιωπηλοί να παρακολουθούν τα γεγονότα. Το Ιράν μέσω των δικών του επιδιώξεων κατάφερε να έχει επιρροή στο Ιράκ, το Λίβανο μέσω της Χεζμπολάχ και κάποιων Σιιτών στον Περσικό Κόλπο (Calabrese, 2012).

4.1.2.2. Το νότιο Ιράκ

Από την εισβολή του 2003 και την απομάκρυνση του Σαντάμ Χουσεΐν από την εξουσία, το Ιράκ κατέστη από ισχυρό ένα αδύναμο κράτος και έτοιμο να καταρρεύσει. Ταυτόχρονα, η πολιτική των Σουνιτών μετατοπίστηκε σε αυτή των

Σιτών με συνεπακόλουθη τη μεταφορά από το κέντρο στην περιφέρεια. Οι σχέσεις του με άλλα κράτη όπως η Ρωσία και ειδικότερα η Μόσχα μεταβλήθηκαν, ενισχύθηκαν οι δεσμοί με την Τεχεράνη, ενώ οι επαφές με την Ουάσιγκτον θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν άβολες (Calabrese, 2012).

Οι παραπάνω λόγοι δημιούργησαν μια διάχυτη ανησυχία στο Ιράκ έναντι της συριακής κρίσης. Η ανησυχία αυτή εστίασε στην ενδεχόμενη σύγκρουση είτε μέσω των μετακινούμενων προσφύγων είτε μέσω αντικυβερνητικών ανταρτών που ζούσαν σε συριακά καταφύγια και υποστηρίζονταν – όχι απαραίτητα – από τον Άσαντ. Ο Μαλίκι φοβούνταν και τις πιθανές πιέσεις που θα μπορούσε να δεχτεί η κυβέρνηση του. Το Ιράν έχοντας ως βασική επιδίωξη τις καλές σχέσεις με τον Άσαντ επέτρεψε την παροχή σε αυτόν υλικοτεχνικής υποστήριξης μέσω του ιρακινού εναέριου χώρου, ενώ επεδίωξε την εξισορρόπηση στον τρόπο παρέμβασης στη Συρία με σκοπό πολιτικά, οικονομικά και ενεργειακά του συμφέροντα.

4.1.2.3. Η Βυρηττός

Η Βυρηττός ως η πρωτεύουσα του Λιβάνου είχε ήδη υποστεί πολλαπλά ρήγματα εξαιτίας του εμφυλίου πολέμου που είχε γίνει στον Λίβανο την περίοδο 1975 -1990. Ο πόλεμος αυτός ήταν υπαίτιος για την οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξαθλίωση τόσο της πρωτεύουσας όσο και όλης της χώρας η οποία δεν θύμιζε σε τίποτε το παλαιό ένδοξο παρελθόν της όπως αποτυπωνόταν στην αρχαία ιστορία. Σταδιακά, όμως, άρχισε να ανακάμπτει και τελικά να αποτελεί μαζί με όλο το Λίβανο υπολογίσιμη δύναμη στο συριακό παιχνίδι.

4.1.2.4. Ο νότιος Λίβανος

Ο Λίβανος αποτελεί έναν από τους βασικούς περιφερειακούς «παίκτες» της Συρίας και της Αραβικής Άνοιξης. Σε αυτόν οι δυνάμεις ασφαλείας ήρθαν σε σύγκρουση με διαδηλωτές αντισυριακού φρονήματος τον Οκτώβρη έπειτα από τη κηδεία του Αλ Χασάν ο οποίος είχε δολοφονηθεί. Ο θάνατος του για πολλούς ήταν έργο της Χεζμπολάχ η οποία δρούσε για την Συρία. Αυτή η διένεξη οδήγησε σε έναν εμφύλιο πόλεμο ο οποίος βέβαια δεν είχε κλιμακωτό χαρακτήρα, αφού είχε γίνει αντιληπτό πως οι θρησκευτικές έριδες περισσότερο διαχωρίζουν παρά ωφελούν. Οι ηγέτες της Χεζμπολάχ από την άλλη είχαν κατά νου το ενδεχόμενο μίας βιώσιμης λύσης σε σχέση με το Ισραήλ (Calabrese, 2012).

Όμως, αυτή όλη η κατάσταση είναι επισφαλής για τον ίδιο τον Λίβανο. Εξαιτίας της κρίσης δημιουργήθηκε ένα έντονο προσφυγικό ρεύμα το οποίο δεν ήταν δυνατόν να αντιμετωπιστεί κατάλληλα. Επίσης, πυροδοτήθηκαν εντάσεις σε σουνίτικο και σίιτικο επίπεδο οι οποίες είχαν επέκταση σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Δεν θα πρέπει να αμελείται και το βαθύ πολιτικό χάσμα μεταξύ Χεζμπολάχ και Κινήματος του Μέλλοντος με το δεύτερο να θεωρεί τη Χεζμπολάχ πολιτικά ευάλωτη. Αυτή τα τελευταία χρόνια βρίσκεται υπό διαρκή επιτήρηση στα γεωγραφικά όρια του Λιβάνου εξαιτίας τόσο της θέσης της όσο και του γεγονότος πως κινδυνεύει να απωλέσει το κύριο μέσο απόκτησης όπλων από το Ιράν.

Επίσης, φοβάται την κυριαρχία της συριακής αντιπολίτευσης η οποία μπορεί να οδηγήσει στην απομάκρυνση του Άσαντ από τη εξουσία, ειδικά σε σχέση με τη δημιουργία μιας συριακής ηγεσίας σουνιτών οι οποίοι θα αντιτίθεται στη Χεζμπολάχ στο Λίβανο. Αυτή θα μπορούσε να ευνοηθεί μόνο από έναν συριακό εμφύλιο ο οποίος σταδιακά θα έβγαζε έξω από το παιχνίδι όλους τους αντιπάλους.

4.1.2.5. Το Ισλαμικό κράτος

Η σαλαφιστική ιδεολογία αποτελεί τη συνισταμένη δύο συνιστώσεων, του παραδοσιακού ιεροπολεμικού σαλαφισμού (Αλ Κάιντα) και του ιεροπολεμικού σαλαφισμού (Daesh). Και οι δύο αυτές συνιστώσες έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο σε γενικό επίπεδο και στα πλαίσια της Αραβικής Άνοιξης. Άλλωστε αποτέλεσαν αφορμή για συζήτηση σε διεθνές επίπεδο ώστε να αντιμετωπιστεί η παρουσία της τρομοκρατίας και να περιοριστεί η απειλή της.

Η Αλ Κάιντα (αλλιώς αλ Κάεντα) είναι μιας ευρείας βάσης μαχητική ισλαμιστική οργάνωση που ιδρύθηκε από τον Οσάμα Μπιν Λάντεν στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η αρχική της υποδομή απέχει από την τελική της, αυτή που είναι γνωστή ως σήμερα. Η Αλ Κάιντα ξεκίνησε ως ένα υλικοτεχνικό δίκτυο το οποίο είχε ως βασικό του μέλημα την υποστήριξη των μουσουλμάνων οι οποίοι εναντιώθηκαν και πολέμησαν τη Σοβιετική Ένωση.¹ Η δράση της ξεκίνησε στη διάρκεια του Αφγανικού πολέμου και κατάφερε να στρατολογήσει πολλούς μαχητές από τον ισλαμικό κόσμο. Το 1989 η οργάνωση διαλύθηκε αφού οι Σοβιετικοί είχαν αποχωρήσει από το Αφγανιστάν. Παρ' όλο αυτά η δράση της συνεχίστηκε εναντίον όσων ηγετών χαρακτήριζαν ως διεφθαρμένα τα ισλαμικά καθεστώτα.

---

¹ <https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda>

Στην πορεία η Αλ Κάιντα συγχωνεύτηκε με άλλες μαχητικές ισλαμιστικές οργανώσεις όπως η Ισλαμιστική Τζιχάντ της Αιγύπτου και της Ισλαμικής Ομάδας οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις εναντιώνονταν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η οργάνωση δημιούργησε στρατόπεδα σε πολλά σημεία προκειμένου να στρατολογήσει μαχητές. Μάλιστα, σταδιακά οι συμμετέχοντες σε αυτήν την οργάνωση συμμετείχαν σε πολυάριθμες τρομοκρατικές επιθέσεις με πιο συγκλονιστική αυτήν της επίθεσης στους Δίδυμους Πύργους το Σεπτέμβριο του 2001.

Στις 2 Μαΐου του 2011, η οργάνωση δέχτηκε το μεγαλύτερο μέχρι τότε πλήγμα της, αφού έπεσε νεκρός ο ηγέτης της μέχρι τότε, ο Οσάμα Μπιν Λάντεν από αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις στο κρησφύγετο του, το οποίο είχε γίνει σημείο εντοπισμού από τους Αμερικανούς. Από τον Ιούνιο του 2011, η οργάνωση συνέχισε με νέο ηγέτη, τον Αϊμάν Αλ Ζαουαχίρι, ο οποίος υπήρξε για πολλά χρόνια αναπληρωτής του Μπιν Λάντεν για αυτό και αποτέλεσε τον άμεσο αντικαταστάτη του. Με την πάροδο του χρόνου η Αλ Κάιντα μετονομάστηκε σε Daesh ή Ισλαμικό Κράτος συνεχίζοντας τη δράση της και δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο τη συνεχή ενεργητική της παρουσία.²

Το Daesh ή Ισλαμικό Κράτος (Ιούνιος 2014) αποτελεί την κυρίαρχη ισλαμιστική σαλαφιστική τρομοκρατική οργάνωση η οποία δεν δραστηριοποιείται μόνο στη Μέση Ανατολή όπως πιστεύουν οι πιο πολλοί, αλλά επεκτείνει τη δράση της και σε αστικά, δυτικά κέντρα (Μάζης, 2016: 34). Η οργάνωσή της αποτελείται από Σουνίτες Άραβες προερχόμενους από το Ιράκ και τη Συρία καθώς και ισλαμιστές μαχητές όπως και ισλαμικές μεταναστευτικές κοινότητες με καταγωγή από τα ευρωπαϊκά κράτη. Στην εποπτεία του Daesh περιλαμβάνεται το δυτικό τμήμα του Ιράκ όπως και το ανατολικό τμήμα της Συρίας, μεγάλο μέρος του Ιράκ και της Συρίας, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία του στη Λιβύη ασκώντας έλεγχο σε Σύρτη, Υεμένη και Αφγανιστάν (Μάζης, 2016: 37) και σε άλλα μέρη μεταξύ αυτών η Χερσόνησος του Σινά, η Σαουδική Αραβία, η Αλγερία, το Μαρόκο κ.α.

Το Daesh υπήρξε η μετεξέλιξη των απομεινारीων της Αλ Κάιντα στο Ιράκ και θεωρείται μια βασική εξέλιξη για το παγκόσμιο ισλαμιστικό κίνημα. Εναλλακτική του ονομασία είναι ο όρος ISIS. Η ομάδα υιοθέτησε το όνομα ISI για να εκφράσει

---

² <https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda>

τις περιφερειακές φιλοδοξίες της καθώς επέκτεινε τις επιχειρήσεις της για να συμπεριλάβει μεταξύ αυτών και τη σύγκρουση που υπάρχει στη Συρία.³

Επικεφαλής του ISIS ήταν ο Abu Bakr al-Baghdadi, ο οποίος κήρυξε την ίδρυση ισλαμικού χαλιφάτου τον Ιούνιο του 2014 (βλ. κεφάλαιο 3.3). Το ISI εκμεταλλεύτηκε τη σύγκρουση στη Συρία και τις σχεταριστικές εντάσεις στο Ιράκ με αποτέλεσμα να κατορθώσει τον έλεγχο των εδαφών και των δύο χωρών.

Αυτή η ομάδα ήταν πιο ισχυρή και με μεγαλύτερη δημοτικότητα από την Αλ Κάιντα και προώθησε αφενός τον προπαγανδιστικό αποπροσανατολισμό του σουνίτικου ισλαμιστικού κινήματος προς τα ριζοσπαστικά ισλαμιστικά στοιχεία του μετα – μπααθικού Ιράκ και αφετέρου την απόπειρα δημιουργίας ενός αρχικού πυρήνα εδαφικού ελέγχου ο οποίος με την πάροδο του χρόνου θα γινόταν το Χαλιφάτο (Μάζης, 2016: 41).

Το 2019 ο Παγκόσμιος Συνασπισμός για την ήττα του ISIS - που αποτελείται από πολλά κράτη-εταίρους και διεθνείς θεσμούς - απελευθέρωσε όλα τα εδάφη που ελέγχονται από το ISIS στη Συρία και το Ιράκ, ενώ γίνονται ανάλογες προσπάθειες για απελευθέρωση και άλλων χωρών οι οποίες ζουν υπό το δικό του καθεστώς.⁴

Σε όλη τη Συρία και το Ιράκ, το Ισλαμικό Κράτος μπόρεσε να εκμεταλλευτεί διάφορες κρατικές και μη κρατικές δυνάμεις για να καθορίσει την παρουσία του στο έδαφος. Τρεις κύριοι τύποι περιοχών μπορούν να εντοπιστούν: ζώνες αφιερωμένες στη στρατιωτική σύγκρουση, που χαρακτηρίζονται ως «καυτές ζώνες» από έναν ηγήτη, ζώνες συσσώρευσης για την εξαγωγή οικονομικών πόρων και τη στρατολόγηση και ζώνες κρησφύγετων από όπου ανώτεροι διοικητές επιβλέπουν τις επιχειρήσεις της ομάδας (Haenni&Quesnay, 2022: 9).

Στη Συρία, η έρημος νότια του Ευφράτη βρίσκεται στον πυρήνα αυτών των καυτών ζωνών. Η κατάρρευση των κρατικών θεσμών και ο κατακερματισμός των πολιτοφυλακών επέτρεψαν στον ISIS να διατηρήσει μια κατάσταση ανοιχτής αντιπαράθεσης εκεί (Haenni&Quesnay, 2022: 10).

Οι ψυχρές ζώνες στη Συρία περιλαμβάνουν περιοχές εκτός του ελέγχου του καθεστώτος, στα βορειοδυτικά και βορειοανατολικά. Σε αυτούς τους τομείς, η αντιπαράθεση δεν είναι στρατηγικός στόχος (Haenni&Quesnay, 2022: 10).

---

³<https://rewardsforjustice.net/rewards/islamic-state-in-iraq-and-syria-isis/>

⁴<https://rewardsforjustice.net/rewards/islamic-state-in-iraq-and-syria-isis/>

Σε κάθε περίπτωση ο ISIS επεδίωξε την ένταξη γηγενών ισλαμικών πληθυσμών τόσο από τη Συρία όσο και από το Ιράκ με στόχο την ενσωμάτωση ισλαμιστών μαχητών.

Το Daesh υποκινείται από ιδεολογικά και θρησκευτικά κίνητρα τα οποία πραγματώνονται τόσο από την ανώτερη ηγεσία όσο και από τη διοικητική ιεραρχία της οργάνωσης. Η εφαρμογή τους είναι επιβεβλημένη, γιατί αλλιώς επιβάλλονται ρήτρες ιερονομικού χαρακτήρα και εκκλήσεις που οδηγούν στη διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών προς τους πιστούς. Έτσι, μέσω του Daesh αναδεικνύεται η προάσπιση του Πολιτικού και Πολιτιστικού Πυλώνα.

Τελικά, η παρουσία των εξτρεμιστικών οργανώσεων είναι σημαντική, γιατί αφενός ενισχύει τη θέση των υποστηρικτών της οι οποίοι θέλουν να δηλώνουν σθεναρά την παρουσία τους και αφετέρου αποδεικνύει πως η τρομοκρατία υπάρχει και σε περιπτώσεις στις οποίες μοιάζει να περιορίζεται (όπως στην αρχική σύσταση της Αλ Κάιντα) τελικά βρίσκει τρόπους για να προωθεί τα ιδεολογικά και άλλα φρονήματά της δημιουργώντας ένα κλίμα γενικευμένης αστάθειας.

Για αυτό θα πρέπει να γίνουν οι κατάλληλες συζητήσεις και προσεγγίσεις για να τεθεί το ζήτημα της όσο το δυνατόν γίνεται, σε εποπτείας της και του συνεπακόλουθου περιορισμού της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Τα αποτελέσματα της Συριακής κρίσης των μεγάλων παικτών ισχύος στο γεωπολιτικό σύμπλοκο του υποσυστήματος της Συρίας

5.1. Οι περιφερειακές επιδιώξεις των υπερσυστημικών δρώντων στο γεωπολιτικό σύμπλοκο του υποσυστήματος της Συρίας

Εκτός από περιφερειακές επιδιώξεις των κέντρων ισχύος του υποσυστήματος της Συρίας που προαναφέρθηκαν, υπήρξαν και δύο περιπτώσεις μεγάλων παικτών ισχύος οι οποίοι είχαν επίσης κυρίαρχο ρόλο και ανάλογες επιδιώξεις στη συριακή κρίση. Πρόκειται για τις χώρες της Ρωσίας και της Τουρκίας που ως υπερδυνάμεις έθεσαν η καθεμία τη δική της υπεροχή και την επιδίωξη των συμφερόντων της.

5.1.1. Η περίπτωση της Ρωσίας

Η Μόσχα ενεπλάκη στη συριακή σύγκρουση έχοντας υπόψη της τα δικά της συμφέροντα: ήταν αποφασισμένη να αποτρέψει το ενδεχόμενο μιας εκ νέου λιβυκής επέμβασης καθώς και να εγκαταλείψει ένα μακροπρόθεσμο πελατειακό κράτος. Το στοίχημα που έβαλε εξ' αρχής με τον Άσαντ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί τόσο λάθος στρατηγικά, μα έμοιαζε να είναι αναπόφευκτο. Η Ρωσία χρειάστηκε πολύ χρόνο για να μπορέσει να αντιληφθεί όλα όσα γίνονταν στη Συρία και να υιοθετήσει μια στάση συνοχής. Επίσης, η δική της, εσωτερική πολιτική αστάθεια δεν είχε την ικανότητα να μπορέσει να αντιμετωπίσει ουσιαστικά τη συριακή σύγκρουση. Για αυτό και με το πέρασμα του χρόνου η δική της συμβολή ήταν ο έλεγχος των ζημιών που ανέκυπταν (Calabrese, 2012).

Έτσι επήλθαν αρνητικές επιπτώσεις λόγω της στάσης που διατηρήθηκε για τον Άσαντ όπως και τα βέτο που ασκήθηκαν για αυτόν και την πίεση στο καθεστώς του. Η Ρωσία κατέληξε να είναι ο πιο βασικός αποδιοπομπαίος τράγος μεταξύ όλων των δυτικών κρατών και της Μέσης Ανατολής.

Όταν ισχυροποιήθηκε η εξωτερική της πολιτική, τέθηκαν προβληματισμοί πιο ρεαλιστικού χαρακτήρα. Η Μόσχα έδωσε έμφαση σε ανθρωπιστικά ζητήματα. Απείχε

από την ανάληψη ευθύνης και θέσης, όμως ο ιστορικός της ρόλος ως του κυρίου προμηθευτή όπλων του καθεστώτος Άσαντ, δεν αποτράπηκε ποτέ.

Η Μόσχα έδειξε απογοητευμένη και μέσω του προέδρου Πούτιν δήλωνε πως υποστήριζε εκείνη τη λύση στη Συρία η οποία θα απέτρεπε την κατάρρευση στην περιοχή και τον συνεχή εμφύλιο πόλεμο και έλεγε όχι στη διατήρηση τόσο του προσώπου του Άσαντ όσο και του ίδιου του καθεστώτος του (Calabrese, 2012).

Η Ρωσία είχε εξασφαλίσει με τη Συρία μια συμφωνία στρατηγικού χαρακτήρα σχετικά με τον ελλειμενισμό των πλοίων της, στη Ταρσό στα νότια της χώρας. Μιας και η Ρωσία είχε κύριο αντίπαλο τις ΗΠΑ σχετικά με τα στρατηγικά σημεία του πλανήτη, η Μόσχα ήταν αποφασισμένη να κάνει κάθε προσπάθεια ώστε οι σύμμαχοι της να μην μείνουν μόνοι στον Αραβικό κόσμο όπως η Συρία, η οποία έτσι θα αποκλειόταν από την Ανατολική Μεσόγειο. Έτσι, η Ρωσία θέλησε να δώσει στη Συρία στήριξη σε πολλά επίπεδα, το πολιτικό, το οικονομικό, το στρατιωτικό (Κουσκουβέλης, 2012: 74).

Η Ρωσία είναι εκείνος ο παίκτης από όλους σε σχέση με τη Συρία, ο οποίος επιτύγχανε τους σκοπούς του περισσότερο από όποιον άλλον. Σταθεροποίησε το καθεστώς Άσαντ μεγαλώνοντας την επικράτεια του και κάνοντας κατάληψη σε κρίσιμα αστικά κέντρα και οδικές αρτηρίες. Με αυτόν τον τρόπο απέδειξε πόσο καλή σύμμαχος και φίλη είναι και πως μπορεί μέσω της στρατιωτικής και διπλωματικής της ισχύος να επιτύχει πολλές σημαντικές νίκες σε Καύκασο και Μαύρη Θάλασσα. Έτσι, εντάσσει τη Ανατολική Μεσόγειο στην περίμετρο της.

Για να μπορεί όμως να συνεχίσει και μελλοντικά η ισχύς της πρέπει να έχει στρατιωτική παρουσία (Abboud, 2020: 302).

Το γεγονός πως η Ρωσία προσκλήθηκε στη Συρία ίσως ταυτίστηκε με στρατιωτικές και οικονομικές απώλειες. Η Ρωσία θα επιθυμούσε έντονα μια διεθνή συμφωνία η οποία θα οδηγούσε τη Συρία σε ανασυγκρότηση με κεφάλαια τα οποία θα προέρχονταν από τον κόλπο, κυρίως δε από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Η Ρωσία ήταν αποστασιοποιημένη από διαμάχη Ιράν - Ισραήλ (Abboud, 2020: 302).

Η περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι για τη Ρωσία σημείο ενδιαφέροντος εδώ και πολλούς αιώνες. Όπως καταγράφεται αυτή ιστορία, οι σχέσεις της Ρωσίας μαρτυρούνται ήδη με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Η Μέση Ανατολή έζησε έναν έντονο ανταγωνισμό μεταξύ της Αυτοκρατορίας της Ρωσίας και άλλων δυνάμεων στην Ευρώπη σχετικά με την πρόσβαση που έχει σε Μεσόγειο και Βόσπορο. Από το 1960 έως το 1973 η ρωσική επιρροή είναι στο μέγιστο βαθμό της στη Μέση Ανατολή

(Storpczynski, 2018: 129). Σταδιακά, η επιρροή άρχισε να χάνεται. Η εξωτερική ρωσική πολιτική άλλαξε από το 1996 και έπειτα. Σε αυτή τη χρονική στιγμή η Ρωσία ήταν πρέσβειρα του δόγματος Primankon κατά το οποίο επιθυμούσε να αποκαταστήσει τη διεθνή της θέση μέσω δημιουργίας συμμαχιών στις οποίες περιλαμβάνονταν και εκείνες στις οποίες η Ρωσία επιδρούσε σταθερά, όπως η Μέση Ανατολή. Αυτή τη θέση υποστήριζε και ο πρόεδρος Πούτιν ο οποίος έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη πολιτική κατάσταση που επικρατούσε εκεί. Μάλιστα, υπήρξαν και σχετικές αντιδράσεις για τα γεγονότα που έγιναν αρχής γενομένης από την Τυνησία και την Αίγυπτο (Storpczynski, 2018: 130) και αργότερα στο Μπαχρέιν, τη Λιβύη και όλες τις άλλες περιοχές.

Γενικά, η Ρωσία θεώρησε μεγάλη πρόκληση τη διαμόρφωση κανόνων εξωτερικής πολιτικής σε σχέση με την Μέση Ανατολή. Η Μόσχα θεώρησε πως όλες οι κινήσεις που έγιναν στόχευαν στην αποδυνάμωση που είχε η ίδια στην περιοχή. Με μόνο υποστηρικτή τον Άσαντ μετά το θάνατο του Καντάφι, η Ρωσία έγινε η κύρια προμηθευτής όπλων για τη Συρία, και βασική ναυτική δύναμη διέλευσης προϊόντων. Ταυτόχρονα, με την εμπλοκή της Ρωσίας στη συριακή σύγκρουση, η Ρωσία επιδείκνυε την αμφισβήτησή της κυριαρχίας της Αμερικής στο διεθνές πλαίσιο και την παροχή βοήθειας στον Άσαντ ο οποίος αγωνιζόταν κατά των ριζοσπαστών ισλαμιστών. Για αυτό ο Άσαντ έπρεπε να μείνει στην εξουσία (Storpczynski, 2018: 132) έτσι ώστε να μην διακυβεύεται η δική της εύνοια στο χώρο.

Η Ρωσία και η Συρία είχαν συνάψει συμμαχία στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Ταυτόχρονα, η Ρωσία είχε ανέκαθεν πολλές σχέσεις με τη Συρία οικονομικές και στρατιωτικές, αφού ήταν ο κύριος εταίρος της Συρίας στο εμπόριο όπλων. Οι δύο χώρες μοιράζονταν βάσεις, η Ρωσία στο λιμάνι Tartus της Συρίας, η Συρία έχοντας ως μόνη στρατιωτική βάση αυτή της Ρωσίας σε όλη τη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο (Eksi, 2017: 116).

Η θετική σχέση των δύο χωρών καταδεικνύεται από τη στάση του Άσαντ ο οποίος εκφράζει τη θετικότητα του για τη ρωσική παρουσία στη Μέση Ανατολή, αφού αυτή η θέση θα οδηγούσε σε μια σταθερότητα καθώς και σε μια εξισορρόπηση δυνάμεων η οποία ήταν επιτακτική μετά τη Σοβιετική κατάρρευση (Storpczynski, 2018: 133).

Η Ρωσία προκειμένου να βοηθήσει τη Συρία ανέλαβε το ρόλο της διπλωματικής ασπίδας για το καθεστώς Άσαντ. Θεωρώντας πως πιθανές παρεμβολές

στο εσωτερικό της Μέσης Ανατολής θα επέφεραν σημαντικές συνέπειες, διακήρυξε πως θα προβεί σε εμπλοκή κάθε πιθανής παρεμβολής. (Alisson, 2013: 798)

Η Ρωσία είχε υλικά συμφέροντα σε αυτή τη σχέση (εμπόριο όπλων) και στρατηγικά τα οποία ικανοποιούνταν μέσω των ναυτικών βάσεων που είχαν δημιουργηθεί. Για αυτό ο Πούτιν υποστήριζε ένθερμα το καθεστώς Άσαντ προκειμένου να ισχυροποιήσει τη ρωσική κυριαρχία. Σε αντίθεση περίπτωση, σε ανατροπή του καθεστώτος αυτού, η Ρωσία εξέφραζε την άποψη για τροφοδοσία του σεχταρισμού, ο οποίος θα οδηγούσε το κράτος σε πλήρη κατάρρευση και θα τόνωνε τη δράση των σουνίτικων ισλαμιστικών ομάδων (Alisson, 2013: 819).

Ο Πούτιν προσπάθησε να ενισχύσει την επιρροή της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή εξαιτίας της νοσταλγίας που απέρρευε για αυτήν από το παρελθόν. Επίσης ήταν έντονη επιθυμία για αποδοχή του μουσουλμανικού πληθυσμού της Ρωσίας καθώς και για ενίσχυση των στρατιωτικών συμφερόντων της στην περιοχή (Malashenko, 2013: 1). Υποστήριζε πως η Ρωσία μπορεί να δράσει σαν ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της Δύσης και του μουσουλμανικού κόσμου. Έτσι, η Μόσχα είχε αναλάβει το ρόλο του μεσολαβητή σε μια σειρά συγκρούσεων και προσπαθειών χωρίς επιτυχία για να αποτρέψει πιθανή εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, το οποίο είχε ήδη ανατρέψει δυο κραταιούς ηγέτες, τον Χουσεΐν και τον Καντάφι. Αυτοί ήταν δηλωμένοι σύμμαχοι του Κρεμλίνου.

Επίσης, αρκετοί στη Μόσχα θεωρούσαν πως αυτή η διαμεσολάβηση ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη για την στρατηγική του Κρεμλίνου στην περιφέρεια. Όμως, όλη αυτή η υποστήριξη στον Άσαντ, έθεσε τη Ρωσία σε θέση κριτή από τις άλλες χώρες. Με την Αραβική Άνοιξη επλήγησαν νέοι δεσμοί τόσο πολιτικής όσο και οικονομικής φύσης που συνέδεαν τη Μόσχα με την Μέση Ανατολή (Malashenko, 2013: 2).

Η Ρωσία προσέγγισε την Τουρκία η οποία απάντησε προσεκτικά προκειμένου να εξισορροπήσει την εχθρότητα προς το καθεστώς του Άσαντ, γιατί φοβόταν το κουρδικό ζήτημα που είχε αναπτυχθεί στο Ιράκ, την Τουρκία και τη Συρία. Επιπλέον, η Τουρκία όφειλε να εξετάσει εκ νέου τον περιορισμό της κουρδικής επιρροής στη Συρία. Έτσι, προσχώρησε στην παραμονή του Άσαντ για διάστημα μέχρι 6 μηνών κατά τις προετοιμασίες της διάσκεψης της 30^{ης} Οκτωβρίου στη Βιέννη (Loukas, 2015: 5).

Η Ρωσία για να εμπλακεί στα ζητήματα της Συρίας χρησιμοποίησε ως πρόσχημα το ISIS. Μιας και ήθελε να διατηρήσει το μόνο σύμμαχο της καθώς και τη βάση που είχε στη Μέση Ανατολή, παρενέβη στον εμφύλιο συριακό πόλεμο από

μόνη της και αργότερα συνέχισε αυτή την παρεμβολή λόγω σχετικού αιτήματος που είχε θέσει ο πρόεδρος Άσαντ. Αφού η Συρία είχε πληγεί από τον βομβαρδισμό που της είχε κάνει οι ΗΠΑ, η Ρωσία θέλησε να ακολουθήσει μια πολιτική διατήρησης του Άσαντ στην εξουσία. Για αυτό καθιέρωσε την πολιτική στρατιωτικής παρέμβασης μαζί με το Ιράν από την μια πλευρά και την υποστήριξη της Κίνας που εναντιώθηκε στις ΗΠΑ από την άλλη. Η συμμαχία με το Ιράν ήταν σε περιφερειακό επίπεδο, ενώ αυτή με την Κίνα σε παγκόσμιο (Eksi, 2017: 116). Με αυτόν τον τρόπο η Ρωσία αμφισβήτησε την κυριαρχία των ΗΠΑ.

Αυτή η αμφισβήτηση έκανε τη Ρωσία να βρει υποστήριξη και από την Τουρκία παρότι τα συμφέροντα των δύο χωρών ήταν αντιφατικά, αλλά λειτουργούσαν σε σύγκρουση. Η Ρωσία στα πλαίσια της πολιτικής της προσέλκυσε αυτόν το δυναμικό σύμμαχο για να μπορέσει μέσω αυτής της στρατηγικής να αποδυναμώσει το ΝΑΤΟ. Κατάφερε, όμως, έτσι να ενισχύσει και την επιρροή της στη Μέση Ανατολή μέσω της συμμαχίας με το Ιράν. Απώτερος σκοπός της, ήταν η επέκταση της και στη Σαουδική Αραβία μέσω διαλόγου αν και πάλι τα συμφέροντα των δυο χωρών ήταν τροχοπέδη για την προσέγγιση τους (Eksi, 2017: 118).

Με την παρέμβαση της Ρωσίας στην κρίση στη Συρία μπορεί να πει κανείς πως η Ρωσία διατήρησε έναν αγώνα κατά των ΗΠΑ ενώ έδειξε πως εισχώρησε στη διεθνή πολιτική σκηνή με ένα καθεστώς μεγάλης δύναμης που είχε ως αντίβαρο έναν εκσυγχρονισμένο στρατό. Όμως, η Ρωσία εναντιώθηκε στη Συρία βομβαρδίζοντας την από την Κασπία Θάλασσα, γεγονός που θεωρείται ειρωνικό, αφού όσο και αν αυτό αποτέλεσε ουσιαστικά μια κίνηση εναντίον των αντικαθεστωτικών δυνάμεων, δεν παύει να είναι αντίποινα σε μια χώρα σύμμαχο (Eksi, 2017: 118).

Έτσι, η Ρωσία έχασε τη σύμμαχο της και επέδειξε προσκόλληση στην άποψη της πολιτικής διασφάλισης πως ο Άσαντ δεν θα μπορούσε να ανατραπεί. Μέσω αυτής της προσέγγισης άλλαξε τη στάση της και τη βάσισε στην ανάκτηση όσων απωλειών είχε σε γεωπολιτικό επίπεδο. Με τη σύμπραξη των δυτικών δυνάμεων αντιστάθηκε στην επιθυμία των ΗΠΑ για ποικίλες επεμβάσεις στο εσωτερικό της Συρίας αμφισβητώντας την ηγεμονία τους και πάντα έχοντας στο πλευρό της ως σύμμαχο την Κίνα (Eksi, 2017: 118).

5.1.2. Η περίπτωση της Τουρκίας

Η Τουρκία θεώρησε πως η Αραβική Άνοιξη αποτέλεσε για αυτήν την ευκαιρία να αναβαθμίσει τον ηγετικό της ρόλο στην περιοχή μέσω της εφαρμογής

των οδηγιών περί Στρατηγικού Βάθους υπό το εργαλείο της Σουνιτικής ισλαμικής διάστασης (Κουσκουβέλης, 2012: 144).

Η Άγκυρα προέβαλλε ολοένα και μεγαλύτερη επιρροή στις εξελίξεις που συντελούνταν τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και στη Βόρειο Αφρική η οποία συντέλεσε στη μετάλλαξη της εξωτερικής πολιτικής που εφάρμοξε η Τουρκία εναντίον του σύνολο του λαού της Αραβίας (Κουσκουβέλης, 2012: 145).

Αυτή η πολιτική είχε διαμορφωθεί ήδη από τα χρόνια της διακυβέρνησης του Κεμάλ Ατατούρκ και οι σχέσεις των δυο χωρών είχαν ενταθεί. Η μεταξύ τους απόσταση άρχισε να μειώνεται σταδιακά από το 2002.

Η Τουρκία, βέβαια, δεν λειτουργούσε μόνο υπέρ της δικής της ωφέλειας, αλλά προσπάθησε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο και σε σχέση με άλλους δρώντες, πρωταγωνιστές ή άλλους συμμετόχους στην περιοχή. Το βασικότερο θέμα που αυτή έθετε σε σχέση με τους άλλους εταίρους είναι το ζήτημα της ασφάλειας ή τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να συνασπιστούν τα κράτη προς όφελος τους. Σε κάθε περίπτωση το αραβικό υποσύστημα θα επηρεαζόταν, κυρίως στο πολιτικό επίπεδο και ταυτόχρονα θα ενίσχυε τις συγκρούσεις μεταξύ των κρατικών δρώντων και άλλων πολιτικών ομάδων ισλαμιστικής πολιτικοθησκευτικής κατεύθυνσης (Κουσκουβέλης, 2012: 146).

Η συριακή κρίση υπήρξε μία ιδιαίτερα σημαντική δοκιμασία για την τουρκική πολιτική στη Μέση Ανατολή, αλλά και για την εσωτερική της πολιτική. Σε ό,τι αφορά το περιφερειακό επίπεδο η Συρία αποτελούσε μία περίπτωση του οράματος του Νταβούτογλου, ο οποίος απέβλεπε στην εμπλοκή περιφερειακών παραγόντων όπως και πρώην αντιπάλων μέσω του εμπορίου, των επενδύσεων, των πολιτικών και πολιτιστικών ανταλλαγών (Calabrese, 2012).

Στο εσωτερικό η Τουρκία είχε δεσμευτεί έναντι της Συρίας και του καθεστώτος της, σε σχέση με την εξασφάλιση της συνεργασίας της, στον αγώνα που ίδια είχε διακηρύξει για τρεις συνεχείς δεκαετίες ενάντια στο PKK.

Η Τουρκία, φοβούμενη μία κρίση στο νότιο τμήμα της, προσπάθησε να προσεγγίσει με προσεκτικό τρόπο τη συριακή εξέγερση. Αυτή όμως με την πάροδο του χρόνου καταστέλλονταν αιματηρά και έτσι η Άγκυρα αποστασιοποιήθηκε από τον Άσαντ προσπαθώντας να συντονίσει την πολιτική της με τις αραβικές χώρες και τη Δύση. Ταυτόχρονα προσέγγισε τη Τεχεράνη και τη Μόσχα σε μια προσπάθεια να υπονομεύσει τον Άσαντ (Calabrese, 2012).

Μέχρι και το φθινόπωρο του 2011, ο Ταγίπ Ερντογάν επιθυμούσε και ζητούσε την ανατροπή του Άσαντ. Στη Τουρκία έγιναν συγκεντρώσεις συριακού αντιπολιτευτικού χαρακτήρα με σκοπό τη προάσπιση του Ελεύθερου Συριακού Στρατού προφέροντας με αυτόν τον τρόπο αφενός μια ζώνη ασφάλειας, αφετέρου μια επιχειρησιακή βάση. Ως απάντηση σε αυτήν την κατάσταση ο Άσαντ έδωσε στο PKK, πολλά προνόμια όπως και στο συριακό του παρακλάδι, το Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης (PYD), την ελεύθερη λειτουργία και τη στρατολόγηση νέων μαχητών οι οποίοι θα εναντιώνονταν στην Τουρκία (Calabrese, 2012).

Η συριακή κρίση ήταν η υπαίτια για την ανάδειξη των προβλημάτων με τη γείτονα Τουρκία και γι αυτό είχε αμφισβητήσει τη χρησιμότητα ανάλογων μέσων ήπιας ισχύος. Επίσης, έγινε η απειλή για την τουρκική ασφάλεια. Σε αυτό βοήθησαν έντονη παρουσία του PKK στη βόρεια Συρία καθώς και οι συνεχείς μάχες μεταξύ των αντιπολιτευτικών δυνάμεων και του καθεστώτος του Άσαντ στα τουρκικά σύνορα. Για αυτούς τους λόγους η Τουρκία θέλησε να προμηθευτεί πυραύλους έτσι ώστε να είναι σε θέση να προστατεύσει την εδαφική της ακεραιότητα σε τυχόν συριακές επιθέσεις (Calabrese, 2012).

Η Τουρκία από την άλλη δεν κατάφερε να γίνει η ηγεμονική δύναμη στη συριακή περιοχή όπως ήταν το όραμα του Ερντογάν. Ούτε κατάφερε να συμπληρώσει το βασικό της στόχο την ολική αποτροπή της κουρδικής ανεξαρτησίας ή της αυτονομίας στα τουρκοσυριακά σύνορα. Κατάφερε όμως να αλλάξει τη δημογραφική κατάσταση εις βάρος των κούρδων. Έτσι, η συριακή περιοχή που ήταν υπό τουρκική επιτήρηση έγινε ζώνη ανάχωμα για τις ροές των προσφύγων (Abboud, 2020: 304).

Η Τουρκία επέδειξε κοινό στόχο με το δίπολο Σαουδική Αραβία - Κατάρ. Κοινός στόχος και των τριών ήταν η ανατροπή του καθεστώτος Άσαντ ώστε να μειωθεί η επιρροή του Ιράν στο αραβικό κέντρο του μεσανατολικού συστήματος και την ταυτόχρονη αύξηση της δικής τους επιρροής (Μάζης, 2016: 33).

Για αυτό το λόγο, οι τρεις τους δημιούργησαν ένα κέντρο που συντόνιζε την παροχή στρατιωτικής βοήθειας κυρίως και άλλου είδους, προς τους Σύριους που ήταν αντικαθεστωτικοί, ταυτόχρονα επέτρεπαν την εύκολη διέλευση ισλαμιστών μαχητών και οπλισμού στα εδάφη της Συρίας.

Έτσι, το τρίπτυχο των τριών αυτών χωρών συνέβαλε δραστικά στη ραγδαία κλιμάκωση της κρίσης στη Συρία. Οι λόγοι αυτής της κλιμάκωσης ήταν η αύξηση του σεχταριακού στοιχείου της συριακής πολεμικής κρίσης, ο σιγά σιγά διαμελισμός των

εδαφών της Συρίας και η ανάδειξη ενός νέου κύματος ισλαμιστικού μιλιταρισμού στα συριακά εδάφη.

Για αυτό η Συρία κατέστη το πεδίο δράσης του Ισλαμικού Κράτους καθώς και του μετώπου αλ Νούσρα (Σαλαφιστές μαχητές-τζιχαντιστές, γνωστοί ως Αλ Κάιντα της Συρίας), τα οποία κατάφεραν να επεκταθούν εδαφικά σε όλη την επικράτεια της Συρίας (Μάζης, 2016: 33).

Η Τουρκία θέλησε σταδιακά να ανέλθει κλίμακα στη διεθνή πολιτική σκηνή, γιατί είχε την ανάγκη να αποκτήσει μία θέση μεταξύ των άλλων ισχυρών του διεθνούς συστήματος. Αυτή η ανάγκη την υποχρέωσε σε μια κατά τα φαινόμενα ριζική αλλαγή στις σχέσεις της, με όλες τις γείτονες με αυτήν χώρες (Raptopoulos, 2020: 342).

Λόγω λοιπόν αυτής της στάσης, η Άγκυρα υιοθέτησε μια συγκεκριμένη οπτική στη σχέση της με τη Συρία, εντάσσοντας την στα πλαίσια του νέου προσανατολισμού που η χώρα είχε υιοθετήσει σε θέματα στρατηγικής. Αρχικά, η διεύρυνση καθώς και η εμπάθυνση των σχέσεων που επιδίωξε με τις χώρες στην όμορη Αραβία έμοιαζαν να είναι αποδοτικές σε επίπεδο πολιτικό και οικονομικό. Με την πάροδο του χρόνου, όμως αυτό ανατράπηκε και θεωρήθηκε συγκυρία η όποια πρόοδος και μάλιστα υπήρχαν συγκεκριμένα όρια τα οποία δεν ήταν δυνατόν να τα υπερβούν οι δυο χώρες δίνοντας άλλη πτυχή στις διμερείς τους σχέσεις.

Πάντως η Τουρκία δεν είχε καθόλου τυχαία επιδείξει αυτή τη στάση. Η τουρκική τακτική για ανάπτυξη πλέγματος οικονομικών και πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων με άλλες περιφερειακές με αυτήν χώρες, είχε δύο βασικά ερείσματα: το πρώτο ήταν σχετιζόμενο με την πολιτική μηδενικών προβλημάτων που είχε θέσει το δόγμα Νταβούτογλου, το δεύτερο που αφορούσε αυτό το δόγμα ήταν το στρατηγικό βάθος η αξιοποίηση δηλαδή του ιστορικού και πολιτιστικού υποβάθρου της Τουρκίας με τα γειτονικά κράτη που αναγόταν στο παρελθόν. Η πολιτική αυτή παραμέριζε όποιες διαφορές υπήρχαν μεταξύ των χωρών ή σε άλλη περίπτωση τα υποβάθμιζε αφού μπορεί να ήταν αιτία για την μη ανάπτυξη σχέσεων Τουρκίας – γειτόνων (Raptopoulos, 2020: 342). Βέβαια, αυτή η πολιτική με αυτόν τον τρόπο άσκησης έμοιαζε να παραχωρεί άφεση αμαρτιών στην Τουρκία η οποία ήταν η κύρια υπαίτιος σε πολλές περιπτώσεις των τεταμένων διμερών σχέσεων. Οι αραβικές εξεγέρσεις, όμως, κατάφεραν να εξανεμίσουν όποια πρόοδο με τις γείτονες χώρες δίνοντας την αφορμή να τερματιστεί η ύπαρξη αυτού του παράδοξου πλέγματος σχέσεων που είχε διαμορφωθεί (Raptopoulos, 2020: 343).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Πρόσφατες εξελίξεις και γεωπολιτικές ανακατατάξεις

Αναρωτώμενος κανείς ποιες είναι οι πρόσφατες εξελίξεις σε σχέση με τον Άσαντ και όλο το σκηνικό που διαμορφώθηκε θα μπορούσε να παρατηρήσει τα εξής:

Ήδη από το 2022, ο Άσαντ είχε προβεί σε σημαντικές διπλωματικές νίκες οι οποίες σταδιακά επέφεραν την εξομάλυνση των σχέσεων των αραβικών κυβερνήσεων και του συριακού καθεστώτος. Αυτές οι νίκες μάλιστα είχαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον μιας και συντελέστηκαν κάτω από ένα ζοφερό για τη Συρία πρίσμα: η χώρα ζούσε την πλήρη οικονομική της κατάρρευση και τα προβλήματα σε όλα τα επίπεδα (κοινωνικά – πολιτικά) ήταν ιδιαίτερα εμφανή. Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Μπαχρέιν, οι ΗΠΑ, προέβησαν σε κινήσεις καλής θέλησης. Η ίδια η Συρία θέλησε να ομαλοποιήσει τις σχέσεις της με το Ιράν. Βέβαια, αφού οι κυρώσεις δεν θα λειτουργούσαν όπως είχαν εξ αρχής τεθεί, αυτό δημιουργούσε πρόβλημα στους επικριτές των κυρώσεων (Heydemann, 2022).⁵

Έτσι το 2023, ο Άσαντ έγινε αποδεκτός στον Αραβικό Σύνδεσμο συμμετέχοντας στη Σύνοδο Κορυφής που αυτός δημιούργησε. Στο λόγο που ο ίδιος εκφώνησε υποστήριξε πως αυτή η συγκυρία μπορεί να αποτελέσει την απαρχή μιας νέας φάσης αραβικής δράσης για αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών, για ειρήνη στην περιοχή τους, ανάπτυξη και ευημερία αντί για πόλεμο και καταστροφή. Ο ίδιος φάνηκε αποστασιοποιημένος από την εμπλοκή του στο εσωτερικό άλλων αραβικών κρατών. Μάλιστα, αναφέρθηκε εναντίον του προέδρου Ερντογάν. Έτσι, ο Άσαντ επέστρεψε εκεί που ανήκε⁶.

Η επανεμφάνιση του Άσαντ έγινε μετά από μια δεκαετή αποχή εξαιτίας του σεισμού που έπληξε την Τουρκία και τη Συρία το Φεβρουάριο του 2023. Ο Άσαντ ζήτησε να αρθούν όλες πια οι διεθνείς κυρώσεις που είχε υποστεί, πρόταση που έγινε σταδιακά αποδεκτή με κάποιες από αυτές να αναστέλλονται σταδιακά. Βέβαια, αυτή η κίνηση πυροδότησε αντιδράσεις, μιας και πολλοί πίστεψαν πως οι δικτάτορες

⁵ <https://www.brookings.edu/articles/assads-normalization-and-the-politics-of-erasure-in-syria/>

⁶ <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/19/assad-gets-warm-welcome-as-syria-welcomed-back-into-arab-league>

τελικά μπορεί να μένουν αλώβητοι από τέτοιες ενέργειες. Άλλοι είπαν πως αυτή η κίνηση τροφοδότησε τον Άσαντ με το δικαίωμα να μπορεί μελλοντικά να λάβει πρωτοβουλίες σε σημαντικά θέματα τα οποία απασχολούν την κοινή γνώμη και άλλοι πως δεν πρέπει να ξεχαστεί ό,τι έχει γίνει από μέρους του υπέρ του.⁷

Η επιστροφή βέβαια αυτή έχει συμβολικό χαρακτήρα. Όλοι, όμως, θεώρησαν πως αποτελούσε τρόπο σύζευξης μεταξύ της Τουρκίας και της Συρίας. Όλα τα αραβικά κράτη συναίνεσαν στο γεγονός πως πρέπει να ακολουθηθεί μια κοινή πολιτική η οποία μόνο όφελος θα μπορούσε να αποφέρει για την περιοχή. Με την αποφυγή τοπικών συγκρούσεων, τα σημαντικά προβλήματα θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν. Βέβαια, για να συντελεστεί αυτή η μεταστροφή σημαντική ήταν η αλλαγή στάσης της Σαουδικής Αραβίας, η οποία ήταν εκείνη που επιζήτησε και απέφυγε την παρεμπόδιση της Συρίας από την παρουσία της στον Αραβικό Σύνδεσμο. Όλοι οι ηγέτες αντιλήφθηκαν πως η Συρία έπρεπε να δεχτεί την κατάλληλη βοήθεια ώστε να μπορέσει να επιβιώσει από τα τόσα προβλήματα που χρειάστηκε να διαχειριστεί. Σε αυτό αρωγοί θα ήταν και οι μεγάλες περιφερειακές δυνάμεις που θα χορηγούσαν την έξοδο της Συρίας από την κρίση. Υπήρξαν ωστόσο αντιδράσεις εκ μέρους των Κατάρ και Κουβέιτ οι οποίοι αποδείχθηκαν σκληροπυρηνικοί αντίπαλοι της Συρίας (Cafiero & Milliken, 2023).⁸

Συνοπτικά θα μπορούσαν να ειπωθούν τα εξής:

- Υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις ότι οι χώρες της Μέσης Ανατολής ήταν έτοιμες να αποδεχθούν την ομαλοποίηση του καθεστώτος του Άσαντ, ακόμη και μετά τον δεκαετή εμφύλιο πόλεμο στη Συρία.
- Πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και του Κατάρ, είχαν εκφράσει την αντίθεσή τους στην εξομάλυνση των σχέσεων με τον Άσαντ, ενώ τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αύξαναν σταθερά την προσέγγισή τους στον πολιορκημένο δικτάτορα.
- Ο Άσαντ φαίνεται να γίνεται απελπισμένος, δεσμεύοντας και κατάσχοντας μετρητά και άλλα περιουσιακά στοιχεία από επιχειρήσεις εντός της Συρίας, καθώς η οικονομία της χώρας συνεχίζει την πτωτική της πορεία.

---

⁷ <https://www.kathimerini.gr/world/562429762/dynamiki-epanodos-toy-asant/>

⁸ <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/19/analysis-how-important-is-syrias-return-to-the-arab-league>

- Η κίνηση προς την εξομάλυνση χωρίς αίσθηση λογοδοσίας για τις φρικαλεότητες που διέπραξε το καθεστώς Άσαντ απλώς θα ενθάρρυνε άλλους δικτάτορες να ενεργήσουν με παρόμοια ατιμωρησία.⁹

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Αραβική Άνοιξη αποτελεί ένα νεοσύστατο κίνημα μιας και εμφανίστηκε στην Τύνιδα το 2010, εκδηλώθηκε με εμφύλιες συρράξεις, επεκτάθηκε και σε άλλους γεωγραφικούς χώρους και δήλωσε την εναντίωση σε κάθε φαινόμενο που καταστρατηγούσε τα δικαιώματα των φτωχών κοινωνικών τάξεων. Μέσω αυτού του κινήματος οι διαδηλωτές θέλησαν να αποκαταστήσουν τις αδικίες εις βάρος τους, κυρίως σε σχέση με την καταπίεση και την εξαθλίωση που βίωναν.

Η Αραβική Άνοιξη είχε ως ερείσματα μια ποικιλία αιτιών, οικονομικών και κοινωνικών. Στην οικονομία, η οικονομική και η επισιτιστική κρίση και η ανεργία ήταν οι βασικότεροι παράγοντες που οδήγησαν στην κοινωνική πόλωση και τις ανισότητες. Οι κατώτερες κοινωνικές τάξεις διεκδικούσαν τα δικαιώματα τους, τα οποία είχαν αποστερηθεί εξαιτίας των ηγετών οι οποίοι επιθυμούσαν να ενισχύουν ολοένα τη θέση τους. Τα κίνητρα για την Αραβική Άνοιξη συνοψίζονται και σε εξωτερικά (δράση ΗΠΑ), και σε εσωτερικά (απολυταρχία αραβικών κρατών).

Η γνωστοποίηση του κινήματος προωθήθηκε με τη βοήθεια των social media τα οποία λειτούργησαν ευνοϊκά στη διάδοση των ιδεών, των έντονων συγκρούσεων, των διεκδικήσεων.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις κρατών που ενεπλάκησαν στην Αραβική Άνοιξη ήταν η Τυνησία, η Αίγυπτος, η Λιβύη, η Υεμένη, το Μαρόκο και η Σαουδική Αραβία.

Η Τύνιδα (Τυνησία) αποτέλεσε την απαρχή των εξεγέρσεων το Δεκέμβριο του 2010 και η αντίδραση της βασίστηκε σε οικονομικούς λόγους (οικονομική αναταραχή, ανεργία, δυσμενή συναισθήματα). Οι πολιτικοοικονομικοκοινωνικές αλλαγές στο εσωτερικό της έγιναν σε αρκετές περιπτώσεις με τη χρήση βίας, μικρότερης, βέβαια, κλίμακας σε σχέση με τις άλλες περιοχές.

Η Αίγυπτος είχε έντονη επαναστατική διάθεση και λόγω της εναντίωσης που για πολλά χρόνια είχε εκδηλώσει έναντι του προέδρου Μουμπάρακ. Και στη δική της

---

⁹ <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2021-december-14/>

περίπτωση οι οικονομικές αντιξοότητες οδήγησαν στις διαδηλώσεις με οικονομικό και πολιτικό αντίκτυπο.

Η Λιβύη ακολούθησε τα χνάρια της Αιγύπτου, εναντιώθηκε στον Καντάφι (που στο πρόσωπο του «έβλεπε» όλους τους αυταρχικούς ηγέτες) και επιδίωξε την ελευθερία της. Στο πλευρό της στάθηκαν πολλές εξωτερικές δυνάμεις (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ) ενισχύοντας την θέση της.

Η Υεμένη ζητούσε την παύση του Αμπντουλάχ, του μακροβιότερου δικτάτορα της, το Μαρόκο εναντιώθηκε στον ηγέτη Hassan, ενώ η Σαουδική Αραβία επαναστάτησε λόγω των δικών της κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων.

Η Αραβική Άνοιξη συνετέλεσε στην απομάκρυνση των αυταρχικών ηγετών, διαμορφώνοντας μια νέα πολιτική κατάσταση με σκοπό τον εκδημοκρατισμό των λαών που ζούσαν μέχρι πρότινος την απολυταρχία. Οι όμορες περιοχές των εμπλεκομένων εξίσου επηρεάστηκαν και έτσι άλλαξαν οι δομές που υπήρχαν. Ο αντίκτυπος των γεγονότων ήταν διεθνής και το βασικό σύνθημα ήταν η προώθηση των ελευθεριών και η εξάλειψη των κοινωνικών αντιθέσεων.

Ιδιαίτερη μνεία στα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης πρέπει να γίνει για τη Συρία η οποία αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο αυτών. Στη Συρία οι εξεγέρσεις μετατράπηκαν σε έναν πολυετή εμφύλιο πόλεμο ο οποίος στόχευε κυρίως στην απομάκρυνση του προέδρου Άσαντ. Οι διαφορές στο εσωτερικό της χώρας τόσο σε κοινωνικό – οικονομικό όσο και σε ιδεολογικό επίπεδο πυροδοτούσαν ολοένα την κατάσταση. Οι διαδηλωτές ήταν οι αστοί, οι Φυλές, οι πολιτικοί ισλαμιστές, οι πολιτικοί ακτιβιστές, οι άνεργοι, οι περιθωριακοί και οι παρίες των πόλεων. Ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος διαμόρφωσε ένα νέο ανταγωνιστικό πλέγμα δυνάμεων στη Μέση Ανατολή καθιστώντας τη Συρία το συνδετικό κρίκο των εκεί περιοχών. Αν και οι διαδηλώσεις ξεκίνησαν με υποτονικό ρυθμό, σταδιακά εντατικοποιήθηκαν υπό το πρίσμα ίδιων απαιτήσεων των διαδηλωτών, οργανώθηκαν, «ήρθαν» αντιμέτωπες με το καθεστώς το οποίο σκλήρυνε διαρκώς την στάση του μέσω μεταρρυθμίσεων και κατάφεραν να εδραιωθούν. Στη Συρία η κρίση είχε λάβει διαστάσεις και η επέμβαση των περιφερειακών κρατών ήταν απαραίτητη για την εξομάλυνση της κατάστασης. Τα γεγονότα (τα οποία συνεχίζονται) εναλλάσσονταν με γρήγορους ρυθμούς και έθεταν τη χώρα στο επίκεντρο.

Τα αίτια του εμφυλίου στη Συρία ήταν επίσης πολλαπλά. Στο εσωτερικό της η κυριαρχία του καθεστώτος της, αποτελούσε την αφορμή για τη δημιουργία δυσμενών καταστάσεων. Σε αυτό συνέτειναν η ανομοιογένεια και οι διαφοροποιημένες θέσεις

των κοινωνικών ομάδων (θρησκευτική ανομοιογένεια, νεοποτισμός, καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων), η σκληρή στάση της ηγεσίας, η ξηρασία που έπληξε για ένα χρονικό διάστημα τη χώρα και οι οποίες είχαν αντίκτυπο στην πολιτική διαχείριση του Άσαντ, την κοινωνία (διεύρυνση του κοινωνικού χάσματος), την οικονομία (διεύρυνση οικονομικών ανισοτήτων). Οι περιφερειακοί και διεθνείς δρώντες παρατηρώντας τα γεγονότα επιζήτησαν την ανάπτυξη των δικών τους επιδιώξεων σε δύο επίπεδα, επιδιώξεις των κέντρων ισχύος και επιδιώξεις των υπερσυστημικών δρώντων του γεωπολιτικού συμπλόκου του υποσυστήματος της Συρίας (Ρωσία – Τουρκία).

Τα κέντρα ισχύος του συστήματος ήταν η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ, το Ιράν, το νότιο Ιράκ, η Βυρηττός, ο νότιος Λίβανος, το Ισλαμικό Κράτος. Σαουδική Αραβία και Κατάρ συνιστούν τα σουνιτικά κέντρα ισχύος, ενώ τα υπόλοιπα τα σιίτικα. Η Σαουδική Αραβία επιθυμούσε το τέλος της εξουσίας του Άσαντ για προσωπικούς, πολιτικούς και σεχταρικούς λόγους, το Κατάρ ήθελε τηναποκλιμάκωση των συριακών εχθροπραξιών, ενώ επιδίωκε την τόνωση των σχέσεών του με όλους τους δρώντες. Το Ιράν ήταν φιλικά προσκείμενο στη Συρία ώστε να εξασφαλίζει την ενίσχυση του, το νότιο Ιράκ ήταν επιφυλακτικό ως προς το συριακό κράτος επιθυμώντας τη διατήρηση των δικών του πολιτικών, οικονομικών και ενεργειακών συμφερόντων, η Βυρηττός με το Λίβανο είχαν κυρίαρχη θέση ως περιφερειακοί δρώντες και επιθυμώντας τον περιορισμό των υπολοίπων, ενώ το Ισλαμικό Κράτος είχε καθοριστική παρουσία στο συριακό έδαφος που ενισχυόταν από το χαρακτήρα του.

Ιδιαίτερη είναι η συμμετοχή και οι βλέψεις των μεγάλων παικτών ισχύος (Ρωσία – Τουρκία) στο γεωπολιτικό σύμπλοκο του υποσυστήματος της Συρίας. Η Ρωσία προέταξε τα δικά της συμφέροντα μέσω συμφωνίας που είχε πραγματοποιήσει με τη Συρία. Αποτελεί τη δύναμη η οποία κατάφερε να εξασφαλίσει καλύτερα από όλους, τους στόχους της. Το ενδιαφέρον της για παρουσία στη συριακή περιοχή ήταν γνωστό από παλαιότερα έτη όπως και η ανάλογη επιρροή της που σταδιακά εξασθενούσε. Ενισχύθηκε εκ νέου από τη διαφορετική εξωτερική πολιτική που διαμόρφωσε η Ρωσία η οποία μάλιστα προέβη σε κινήσεις για σύμπραξή της με την Τουρκία. Με αυτόν τον τρόπο θα αντιμεχόταν μία μόνιμη αντίπαλο της, τις ΗΠΑ. Κατάφερε, λοιπόν, μία σχέση αλληλεξάρτησης με τη Συρία στρατηγικού χαρακτήρα ενισχύοντας τα υλικά της συμφέροντα και φανερώνοντας την αντίθεση της μέσω του

προέδρου Πούτιν, της εκδήλωσης εξεγέρσεων που μπορούν να οδηγήσουν σε παγκόσμια αποσταθεροποίηση.

Η Τουρκία από την άλλη «είδε» τη Αραβική Άνοιξη ως μια ευκαιρία για να μπορέσει να αναβαθμίσει το ρόλο της ως ηγέτη στην συριακή περιοχή. Οι σχέσεις των δύο χωρών ήταν τεταμένες από το παρελθόν και η Τουρκία προσέβλεπε στην περιφρούρηση τόσο των δικών της συμφερόντων όσο και άλλων δρώντων. Θέτοντας ως βασικό ζητούμενο την ασφάλεια, βίωσε τη συριακή κρίση ως μια έντονη δοκιμασία για την πολιτική που η ίδια εφάρμοζε. Η Τουρκία είχε δεσμευτεί για παροχή βοήθειας στο συριακό κράτος και ήρθε σε επαφή μαζί του επιφυλακτικά για να μπορέσει να ανατρέψει τις αρχικές προθέσεις: ο πρόεδρος Ερντογάν επιθυμούσε την ανατροπή του Άσαντ ο οποίος ενίσχυσε τους αντιπάλους της Τουρκίας καθιστώντας ταυτόχρονα τον εαυτό της απειλή για την εσωτερική τουρκική ασφάλεια. Έτσι, η Τουρκία απέτυχε να καταστεί η κυρίαρχη δύναμη όπως αρχικά επιθυμούσε και το μόνο που κατάφερε ήταν να συνασπιστεί με τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ κλιμακώνοντας τη συριακή κρίση και επιδιώκοντας σταθερά την παρουσία τους με ενδεχόμενη εμπλοκή για προσωπικά συμφέροντα.

Όλα τα παραπάνω αποκαλύπτουν πως η Αραβική Άνοιξη αποτελεί ένα ρευστό κίνημα το οποίο ενέπλεξε πολλές δυνάμεις. Αν και τα αίτια ήταν κοινά, στο επίκεντρο βρέθηκε η Συρία η οποία έχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Αυτό ενισχύεται από τις προθέσεις των χωρών που έχουν βασικές επιδιώξεις σχετικά με αυτήν και επιθυμούν να την προσεγγίσουν ώστε να την καταστήσουν πολύτιμο σύμμαχο. Όπως φάνηκε όλοι οι δρώντες αποσκοπούν σε ιδιοτέλεια και όχι στην καθ' εαυτόν απαλλαγή της Συρίας από τα δικά της εσωτερικά προβλήματα όπως για παράδειγμα ήταν για πολλά χρόνια τα αυταρχικά πολιτικά και πολιτειακά της καθεστώτα. Ίσως η στάση των δρώντων είναι απότοκο της γενικευμένης τάσης του επεκτατισμού ο οποίος στη σύγχρονη εποχή είναι πολύ έντονος: οι επιδιώξεις μεγάλων κρατών έχουν ως κυρίαρχη τη γεωγραφική εξάπλωση σε στρατηγικά γεωγραφικά σημεία τα οποία μπορούν να ενισχύσουν την υπάρχουσα θέση.

Στην περίπτωση, λοιπόν, της Συρίας η κακή διακυβέρνηση ήταν αυτή που οδήγησε στην έναρξη του εμφυλίου πολέμου. Επειδή πρόκειται για μια σύρραξη που είναι σε εξέλιξη πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε αυτό να τερματιστεί. Τέτοια μέτρα για τη Συρία θα μπορούσαν να είναι:

- Ο διαμοιρασμός της ισχύος ο οποίος αφορά το σχέδιο κατανομής της εξουσίας το οποίο θα μπορούσε να αποκαταστήσει την ευημερία και την ειρήνη στη χώρα μέσω μιας νέας κοινωνικής σύμβασης.
- Η ισχύς αυτή θα πρέπει να διασφαλιστεί μέσω ενός μακρόπνοου σχεδίου το οποίο δεν θα συνταράζει το εσωτερικό της χώρας και δεν θα μπορεί να την οδηγήσει σε μια νέα αποσταθεροποίηση.
- Η συμμετοχή διεθνών οργανισμών οι οποίοι θα παρέχουν τη βοήθειά τους σε όποια επίπεδα κρίνεται πως πρέπει να υπάρχει και θα βοηθήσει τη χώρα στην οικονομική της ανάκαμψη.
- Η πολιτική πρέπει να ακολουθήσει ένα σχέδιο το οποίο θα λειτουργήσει προς όφελος της χώρας.
- Θα πρέπει να αποφευχθεί η χρήση διεφθαρμένης πολιτικής ώστε να διασφαλίζεται η νομιμότητα και να εφαρμόζεται η ορθή νομοθεσία.
- Τέλος, το κράτος πρέπει να επιδιώξει το χαρακτήρα ενός κράτος δικαίου ώστε να καταφέρει να παρέχει στους πολίτες του τη σταθερότητα που επιζητούν (Abosedra, Fakh and Haimoun, 2021).

Οι λύσεις για τον τερματισμό της συριακής κρίσης είναι υπαρκτές και αρκεί να υπάρξει ο κατάλληλος συντονισμός ώστε να ενεργοποιηθούν και να λήξει το θέμα αυτό που πια διαρκεί πολλά χρόνια δημιουργώντας αναταράξεις στη συριακή περιοχή. Τρανό παράδειγμα η αποδοχή του προέδρου Άσαντ την άνοιξη από τον Αραβικό Σύνδεσμο, αποδοχή που φανέρωνε την επιθυμία για αποκλιμάκωση της υπάρχουσας τεταμένης κατάστασης.

Βιβλιογραφία

Abbas, H. (2011). The dynamics of the uprising in Syria. *Arab Reform Brief*, 51, 9.

Abboud, S. (2020): *Συρία*. Μτφρ. Μυρτώ Βρεττού, Gutenberg

Abdelsalam, E. A. A. (2015). The Arab spring: Its origins, evolution and consequences... four years on. *Intellectual Discourse*, 23(1).

Abosedra, S., Fakhri, A. & Haimoon, N. (2021). *Ethnic Divisions and the Onset of Civil Wars in Syria*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.iza.org/publications/dp/14023/ethnic-divisions-and-the-onset-of-civil-wars-in-syria>

(Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

Aissa, L. C. (2012). *The Arab Spring: Causes, Consequences, and Implications*. Pennsylvania: U.S. Army War College.

Al Jazeera (2018). *Egypt marks seventh anniversary of Arab Spring uprising*.

Ανακτήθηκε από: <https://www.aljazeera.com/news/2018/1/25/egypt-marks-seventh-anniversary-of-arab-spring-uprising> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

Allagui & Kuebler Allagui, I., & Kuebler, J. (2011). The Arab Spring and the role of ICTs| introduction. *International Journal of Communication*, 5, 8.

Akram, S. H. (2011). *The Arab Spring: Causes, Effects and Implications for Pakistan and Afghanistan*. Peshawar : South Asian Centre for International & Regional Studies.

Ali, N. (2011). Syrian regime steps up propaganda war amid bloody crackdown on protests. *The Guardian*, 20, 795-823.

Allison, R. (2013). Russia and Syria: explaining alignment with a regime in crisis. *International Affairs*, 89(4), 795-823.

Al-taie, S. (2014). Globalization and its Impact on the Arab Spring. *Department of Management and Engineerin. International Journal of Political Science and Development*, 3(10), 428-432

Ansani, A. & Daniele, V. (2012). About a revolution. The economic motivations of the Arab Spring. *International Journal of Development and Conflict*, 3(3).

Bartolucci, V. (2012). Morocco' s silent revolution.

Ανακτήθηκε από: <https://www.opendemocracy.net/en/moroccos-silent-revolution/>
(Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

Bowen, J. (2012). *The Arab uprisings: The people want the fall of the regime*. Simon & Schuster UK.

Γιαννακόπουλος, Β. (2012). *Αραβική Άνοιξη. Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική*. Αθήνα: Πολιτεία

Calabrese, J. (2012). The regional implications of the Syria crisis. *Middle East Institute*, 21.

Chebib, N. K., & Sohail, R. M. (2011). The reasons social media contributed to the 2011 Egyptian revolution. *International journal of business research and management (IJBRM)*, 2(3), 139-162.

Constitutional Rights Foundation (2020).

Ανακτήθηκε από: <https://www.crf-usa.org/images/pdf/syriaFAQs.pdf>
(Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

Eksi, M. (2017). Bir Vekalet Savaşı Olarak Suriye Krizive Büyük Güç Politikalarının Realizme Dönüşü. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 106-129.

Egbe, B. O., Enor, F. N., & Jude, N. O. (2021). The implications of the Syrian conflict for Nigeria: An analysis. *LWATI: A Journal of Contemporary Research*, 18(4), 116-128.

Fahim, K. (2011). In Tunisian Town of Arab Spring Martyr, Disillusionment Seeps In. *New York Times*.

Friberg Lyme, R. (2012). *Sanctioning Assad's Syria: Mapping the economic, socioeconomic and political repercussions of the international sanctions imposed on Syria since March 2011* (No. 2012: 13). DIIS report.

Haas, M. L., & Lesch, D. W. (Eds.). (2013). *The Arab spring: Change and resistance in the Middle East*. Westview Press.

Haenni & Quesnay, (2022). *Coming up through the cracks: the Islamic State's resurgence in Syria and Iraq*. European University Institute.

Heydemann, S. (2013). Syria and the Future of Authoritarianism. *J. Democracy*, 24, 59.

Ismail, S. (2013). Urban subalterns in the Arab revolutions: Cairo and Damascus in comparative perspective. *Comparative Studies in Society and History*, 55(4), 865-894.

Κουσκουβέλης, Η (2012). *Η Αραβική Άνοιξη, Μελέτες Διεθνών Σχέσεων*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

Khalili. L, Schwedler. J, Zartman. W, & Eid. G. (2011). *Revolution in the Arab World: The Long View*. Washington: Center for Contemporary Arab Studies.

Leenders, R. (2012). Collective action and mobilization in Dar'a: An anatomy of the onset of Syria's popular uprising. *Mobilization: an international quarterly*, 17(4), 419-434.

Leenders, R., & Heydemann, S. (2012). Popular mobilization in Syria: opportunity and threat, and the social networks of the early risers. *Mediterranea npolitics*, 17(2), 139-159.

Lesch, David W. and Mark L. Hass (2013). The Middle East and the United States: History, Politics and Ideologies. *Journal of Third World Studies*, 30(2), 277-279.

Μάζης, Ι (2016). *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως*. Εκδόσεις: Λειμών

Makdisi, S. (2002). *Spectres of terrorism'*. *Interventions*, 4(2), 265-278.

Malansenko, A. (2013). *Russia and the Arab Spring*. Carnegie Moscow Center.

Mujani, W. K., & Musa, S. N. I. (2015). The Phenomenon of Arab Spring in the Middle East. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(4), 152.

Muller, M. G. & Hubner, C. (2014). How Facebook Facilitated the Jasmine Revolution.
Conceptualizing

Mushtaq, A., & Afzal, M. (2017). Αραβική άνοιξη: Τα αίτια και οι συνέπειές της. *Journal of the Punjab University Historical Society* , 30 (1), 1-10.

Phillips, C. (2016). *The battle for Syria: International rivalry in the new Middle East*. Yale University Press.

Puspitasari, S. (2017). Arab spring: A case study of Egyptian revolution 2011. *Andalas Journal of International Studies (AJIS)*, 6(2), 159-176.

Raptopoulos, N. (2020). *The crisis in Syria and the limits of cooperation between Turkey and the Kurdish autonomous region of Iraq* στο Αι Αραβικά Εξεγέρσεις και η Αναδιαμόρφωση του Αραβοϊσλαμικού Κόσμου, εκδόσεις Λειμών

Shenker, C. M. (2011, February 11). Hosni Mubarak resigns – and Egypt celebrates a new dawn. Retrieved August 27, 2015, from The Guardian: <http://www.theguardian.com/world/2011/feb/11/hosni-mubarak-resigns-egypt-cairo>

Stacher, J. (2012). *Adaptable autocrats: Regime power in Egypt and Syria*. Stanford University Press.

Stepan, A.& Linz, J.J. (2013). Democratization theory and the “Arab Spring”, *Journal of Democracy*, 24(2),pp. 15-30.

Stopczyński, A. (2018). The Arab Spring–Implications for the Russian Federation. *International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal(IS)*, 21(1), 127-140.

Τζαβάρας, Χ. (2017). *Το φαινόμενο της «Αραβικής Άνοιξης» Μελέτη Περιπτώσεων*. ΑΜΗΤΟΣ: Ιδρυματικό Αποθετήριο

Terrill, D. W. (2011). *The Arab Spring and the Future of U.S. Interests and Cooperative Security in the Arab World*. Washington: strategic studies institute.

Tucker, V. (2012). *Divergence and decline: The Middle East and the World after the Arab Spring* .Washington: freedom house.

Valeriano, B., & Marin, V. (2010). Pathways to Interstate War: A Qualitative Comparative Analysis of the Steps-to-War Theory. *Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*, 21-27

Δικτυογραφία

<https://rewardsforjustice.net/rewards/islamic-state-in-iraq-and-syria-isis/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<http://www.irsd.be/website/images/livres/enotes/en/eNote04EN.pdf> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<https://thesoufancenter.org/intelbrief-2021-december-14/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<https://www.brookings.edu/articles/assads-normalization-and-the-politics-of-erasure-in-syria/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<https://www.aljazeera.com/news/2023/5/19/analysis-how-important-is-syrias-return-to-the-arab-league> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<https://www.aljazeera.com/news/2023/5/19/assad-gets-warm-welcome-as-syria-welcomed-back-into-arab-league> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)

<https://www.kathimerini.gr/world/562429762/dynamiki-epanodos-toy-asant/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/09/2023)